

# יקרא דחיים

„ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה“!...

„ויאמר ה', יען כי נגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כבדוני, ולבו רחק ממני, ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלומדה“ (ישעיה כ"ט, י"ג).

„ויאמר ה', יען כי נגש העם הזה“, הם נגשים לעבודת ה' באופן של „בפיו ובשפתיו כבדוני, ולבו רחק ממני, ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלומדה“, ה„מלומדה“ הוא החטא, וכתב בשערי תשובה (ש"ג אות ט"ו): „ונאמר על האנשים אשר אינם עורכים מחשבות להתבונן תמיד ביראת ה', ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלומדה“, ועל חטא זה בא העונש: „לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא“, זהו העונש על החטא של „מלומדה“, כאשר כל עבודת ה' היא „מצות אנשים מלומדה“, שהיום עושים כמו אתמול, ואתמול כשלשום, שאינם עורכים מחשבות תמיד ביראת ה', והעונש הוא „הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, ואבדה חכמת חכמיו, ובינת נבניו תסתתר“, ופירש רש"י (ישעיה כ"ט י"ד): „הוא אשר יוסף להפליא פלא נוסף על פלא, כיסוי על כיסוי, אוטם על אוטם. ומהו הפלא ופלא, „ואבדה חכמת חכמיו“, קשה סילוקם של חכמי ישראל כפלים כחורבן בית המקדש, וכל קללות שבמשנה תורה, שכולן אינן אלא הפלאה אחת, „והפלא ה' את מכותך“ (דברים כ"ח נ"ט), וכאן שתי הפלאות, „עכ"ל רש"י. בחורבן בהמ"ק כתובה הפלאה אחת, ובסילוקם של חכמי ישראל כתוב „הפלא ופלא“, פלא על פלא, הפלאה על הפלאה, כיסוי על כיסוי, אוטם על אוטם!

„ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבניו תסתתר“!...

„ואבדה חכמת חכמיו, ובינת נבניו תסתתר“, כשהספיד הגאון הקדוש בעל ה„נחלת דוד“ את רבו הקדוש רבן של ישראל רבי חיים וולוז'ינר בעל „נפש החיים“, הביא פסוק זה וביאר, דחכמה היא בקיאות, ובינה היא הבנה וחידושים, שמוסיף להבין דבר מתוך דבר. „ואבדה חכמת חכמיו“, אם אבדה הבקיאות והידיעה בכל הש"ס, שזוהי החכמה האמיתית של חכמיו, שידעים כל התורה כולה, אזי ממילא גם „ובינת נבניו תסתתר“, הבינה וההבנה מכוסה ומוסתרת, כי ללא ידיעת התורה, ללא ידיעת הש"ס וכל התורה כולה, ההבנה מכוסה, כי גם אם יש את הכח של ההבנה להבין דבר מתוך דבר, מ"מ אין טעם ותועלת לבינה ולהבנה, כי רק כאשר ישנה ידיעת כל התורה כולה יש לבינה מקום לחול, אך כאשר אבדה חכמת חכמיו, גם בינת נבניו תסתתר, ואמר ה„נחלת דוד“, שבפטירת רבינו ה„נפש החיים“, התקיימה כל הקללה במילואה „הפלא ופלא, ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבניו תסתתר“, כי אפילו אם נשארו בדור בעלי הבנה, אך חכמה וידיעה כזו של כל התורה כולה אבדה, וממילא גם בינת נבניו תסתתר.

קשה סילוקם של צדיקים, וסילוקם של חכמי ישראל זה עונש על „כי נגש העם הזה. בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה“,

מספר גדול על בנן של קדושים  
המופלג ומצוין באהבת התורה ובמידות טובות ובקבלת יסורים  
נפש נקי וצדיק

רבי חיים הלוי סאלאוויציק זצ"ל

בן כבוד קדושת מרנא ורבנא אור העולם קדש הקדשים  
רשכבה"ג הגרי"ז הלוי וצוקללה"ה  
הגאב"ד דבריסק

זי"ע ועכ"א

גלב"ע בכ"ג כסלו תשס"ב

נאמר ברוב עם כאור לו' טבת תשס"ב

בבית המדרש הגדול „זכרון משה“ בירושלם עיה"ק תובב"א  
במעמד אָהיו יבדלחטו"א כבוד רבותינו הגדולים מבריסק  
מרן הגאון רבנו משולם דוד הלוי סאלאוויציק שליט"א  
ומרן הגאון רבנו מאיר הלוי סאלאוויציק שליט"א

יצא לאור ר"ח ניסן תשס"ג  
זכרון מאיר ת"ו

ומבואר בספה"ק מהו העונש מידה כנגד מידה בזה, דהמציאות של גדול בישראל וחכמי ישראל הוא היפך מ"מלומדה", וכענין שכתב הרמב"ם שאפילו השלם בנפשו צריך תמיד לבדוק בנפשו, את האדם הגדול רואים שתמיד הוא עולה ומתעלה, אין מלומדה", וגם אם סבר באופן מסויים, אם תופס את עצמו שאינו כן, הוא עושה כפי שצריך לעשות, כך כל ימיו, וכמש"כ הרבנו יונה (שע"ת ב' ט'). והנה אנשים צדיקים וישרים בלבבותם, שאגה להם כלביא תמיד במחשבותם, וינהמו על חטאיהם כנהמת ים, ועל אשר קצור קצרה ידם מעבודת השם". אלו הם הצדיקים האמיתיים, גדולי ישראל, וצריך ללמוד מהם. ואם לא לומדים מהם כפי שצריך ללמוד, אז העונש הוא בסילוקם של חכמי ישראל.

### "אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת"!!

אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת, ואמרו (שבת קנ"ג). אחים לי בהספדאי דהתם קאימנא, וברצוני לומר כמה דברים שהם דבריו של מת ממש.

העולם אומרים: נתאר לעצמנו אילו היה המת בפנינו מה הוא היה אומר, מה ששמענו ממנו בחייו! הדבר הראשון כמובן הוא "תורה"! אהבת התורה שלו היה כמו שכתוב (שה"ש ח' ז'): "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו", ואמרו חז"ל (במדרש שהש"ר ח') אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבוזו לו, כי אהבת התורה שלו היתה מופלאה ביותר, בכל המצבים.

בפולין התקיימה פעם אסיפה של גדולים, ואחד מהם אמר בתוך דבריו שהתורה הקדושה היא החמצן של החיים, נעמד רבי ברוך בער הקדוש ואמר: אני מוחה! אסור לומר לשון כזה שהתורה היא החמצן של החיים, כי משמעות הדברים הם שישנם חיים לעצמם, ובחיים אלו החמצן הוא שמחיה אותם, ואין זה כך, אלא כל מה שיש זה רק תורה! רק תורה!

### וכי אפשר לשרוף את התורה?...

אזכיר מה שהיה במקום הקדוש הזה, פה בבית המדרש הגדול דזכרון משה, בשנת תשי"ז או תשי"ח בליל שבעה עשר בתמוז, ישב רבי וועלוויל ציציק זצ"ל, ועמו בחור אחד שיבלח"ט, ור' חיים הלוי נכנס ואמר: ר' זאב, מחר י"ז בתמוז, אמור לי, מהו שבעה עשר בתמוז? ומי שיוודע, הרי כאשר שואלים שאלה בבריסק אין הכוונה לבקש תשובה, ובר דעת ששומע שאלה ממתין לשמוע את התשובה מהשואל, ואמר ר' חיים הלוי: אמר לך, ר' זאב, ב"ז בתמוז נשתכרו הלוחות, בטל התמיד, הבקעה העיר, שרף אפוסטמוס את התורה, והעמיד צלם בהיכל, המצב הגרוע ביותר, ונרמה הדבר שלא נשאר מכלל ישראל שום דבר, אין לוחות, ולא תורה, לא בית המקדש ולא קרבנות, מר מאוד, ומה עושים יהודים? אמר ר' חיים במתיקות נפלאה. יהודים קמים בבוקר.

נוטלים ידים, אומרים מודה אני וברכות התורה וברכות השחר, יושבים ללמוד כמה שעות, מתפללים כמו שצריך, קריאת שמע ותפלה, וממשיכים ללמוד! אמנם נשתכרו הלוחות והעמד צלם בהיכל, אבל כלל ישראל קיימים עם התורה, גם אם שרף אפוסטמוס את התורה, היא קיימת, ונתן צעקה שאני זוכר אותה עד היום: נאר א נארישער גוי קען האבן אזא נארישע מחשבה אז מיקען פאברענען די תורה! [רק גוי שוטה יכול להעלות על מחשבתו שאפשר לשרוף את התורה!] וכי אפשר לשרוף את התורה?

והמשיך: גוילים נשרפים ואותיות פורחות, ורבנו הקדוש כתב במשנה (תענית כ"ו). "בשבעה עשר בתמוז שרף אפוסטמוס את התורה", וכאשר יהודי אומר את שבע התיבות האלו הוא מקיים שבע מצוות עשה של לימוד התורה! ואם הוא יחזור עליהם מאה פעמים הוא מקיים שבע מאות מצוות, ואם יחזור על כך אלף פעמים הוא יקיים שבעת אלפים מצוות של לימוד התורה, וכי אפשר לשרוף את התורה? משריפת התורה נוצרת תורה!...

### "קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא"!!

ולאחר רגע הוסיף רבי חיים ואמר: הסבר נא לי, מה היתה השקלא וטריא של שני הילדים בגמרא בגיטין בפרק הניזקין בסוגיא דקמצא ובר קמצא (דף נ"ח). על הפסוק "בני ציון היקרים המסולאים בפז" ומבארת הגמ' את הצרה שהיתה להם מהגויים, ואמר ליה חד לחבריה, הא היכא כתיבא [היכן כתובה צרה זו בתורה], אמר ליה "גם כל חלג וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת", אמר כמה מרחיקנא מדוכתא פלן [כמה אני רחוק משם], אמר ליה אינגד, פסתא ופלגא [פרשי": מעט, דף וחצי], אמר ליה אי מטי לגביה לא איצטריכי לך [עדיין לא הגעתי לשם, ואילו הייתי לומד עוד מעט הייתי מבין מעצמי שזה מה שכתוב בתורה גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת], ע"כ, ומה ביאור השאלה והתשובה שביניהם? [שהיכן זה כתוב בתורה]. ואמר [רבי חיים]: קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא, התורה היא שורש כל המציאות, והצרות של היהודים הן צרות רק כל זמן שלא מוצאים אותן בתורה, אך אם מוצאים אותן כתובות בתורה אין אלו צרות, אלא זה קיום התורה, כי קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא, ובשעת הצרה הגדולה ביותר, כאשר יהודי יודע שהיא כתובה בתורה, וזה קיום של אסתכל באורייתא וברא עלמא, הרי הוא בשמחה, כי אין זו צרה, אלא קיום התורה.

### "צרות לבני הרחיבו, ממצוקותי הוציאני"!!

ויש להוסיף בזה, דהגאון הקדוש המלבי"ם כתב בתהלים (כ"ה, י"ז) על הפסוק "צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי הוציאני", וז"ל: "צרות לבבי הרחיבו", גם על הצרות שיגיעוני בעולם אני משים לב, בהיפך - הם "הרחיבו לי", ואני שמח עליהם, לבד

זאת אבקש - „ממצוקותי הוציאני“, שהמצוקה היא מצוקת הנפש הפנימית, מזה תוציאני, כי היא תשביט אותי מעבודת ה', אבל על הצרה החיצונית אני משים לב, כי אני מהביל עניני העולם הזה לגמרי, עכ"ל. הצרות הגשמיות מרחיבות את הלב בהכרת הבורא, בהכרה שיש הנהגה בעולם של שכר ועונש, שהעולם איננו הפקר, אך אם אלו מצוקות נפשיות, שהן מפריעות ואי אפשר לעסוק כראוי בעבודת ה', על זה אני מבקש שתוציאני מהן.

ובהקדמת „אבי עזרי“ (חלק א' משנת תש"ח) כתב וז"ל: ובפרשת וילך (דברים ל"א, י"ז) „וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים וכו' ומצאהו רעות רבות וצרות, ואמר ביום ההוא, לא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה“, ויש לדקדק שמתחיל ברעות רבות וצרות [בכריש דקרא] ומסיים ברעות לבד [מצאוני הרעות האלה] ולא אמר מצאוני הרעות והצרות האלה [והיכן נעלמו הצרות], וביארתי שלפי פשוטו רעות נקרא גוף הרעה, וצרות הוא מלשון צר, ואונקלוס תרגם „ועקן“, היינו שמעיק להאדם, שלפעמים נמצא האדם במצב כזה שצר לו, והעולם חשוך בעדו, ונשבר רוחו בקרבו, חוץ מהיסורים שיש לו על ידי גוף הרעה, וזה בא לו להאדם על ידי חוסר האמונה ובטחון בה', ואין הם באון, אבל מי שיראה ה' נגע בלבבו ומאמין בה' ובהשגחתו הפרטית, הצרות אינן צרות, ואין מעיק לו ואין מציר לו, וכמו שאמר דוד המלך (תהלים כ"ג, ד') „גם כי אלך בגיא צלמות לא אירע רע, כי אתה עמדי“, כי בכל ימצא מנוח ותנחומין, וקוי ה' יחליפו כח. ומשום כך אחרי שבאה לו ההכרה לאמר „על כי אין אלקי בקרבי“, בטלו ממילא הצרות, ורק הרעות הן רעות, ועל כן אמר „ומצאוני הרעות האלה“, עכ"ל.

הנה יש לנו מהלך אחד של הגאון המלבי"ם, ומהלך נוסף של „אבי עזרי“ בזה, שהצרות אינן מצערות את האדם, וכמדומי שרבי חיים הלוי אמר בדבריו עוד מהלך גבוה: שהצרות הן קיום התורה! לא רק שהצרות החיצוניות אינן מפריעות, [כהגאון המלבי"ם זיע"א], ולא רק שאינן צרות, כיון שמכח האמונה שזה מהבורא אין זה מעיק ולא מציר ולא לוחץ [כהאבי עזרי זיע"א], אלא שזה קיום התורה! „קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא“!

## כל סדרי העולם הם על פי התורה

אין ספק כי דברים אלו הם מאד מאד במוחין דגדלות, והם המשך אחד ומתאימים לדברי רבנו „בית הלוי“ (פרשת בא), שאין המצוה מפני הטעם, אלא הטעם מפני המצוה, שקוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא, ומה שאמר רבנו חיים הלוי זצ"ל בזה, שהקב"ה הי' יכול לברוא עולם, שבו רציחה וגניבה הם בנין העולם, וחסד והטבה הם תורבן העולם, אלא שקוב"ה אסתכל באורייתא, שמצווה על חסד והטבה, ומהירה מרציחה וגניבה, וברא עלמא בהתאם לזה, שמה שהתורה מצווה עליו הוא בנין העולם, ומה שהתורה מזהירה ממנו הוא חורבן העולם. ומה שאמר מרן הגרי"ז זצ"ל בביאור

הפסוקים (שה"ש ב', י"ג-י"ג) „ענה דודי ואמר לי, קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך“ וכו', [עיי' בהגרי"ז סטנסיל עה"ת אות קל"א באריכות, דמשום שאסתכל באורייתא וברא עלמא, לכן הנהגת העולם מותאמת ובנוי עפ"י חוקי התורה, והדברים האסורים בתורה הם חורבן העולם ומזיקים לו, וכן יציאת מצרים היתה כאביב משום שדין הפסח שבתורה הקדושה הוא להיות בחודש האביב, עיי"ש היטב].

וביתר עומק יתכן שהוא גם המשך לדברי „בית הלוי“ (ח"ב סימן א') בסוגיא דחולין (דף י"ב). בענין אבדו גדייו ותרנגוליו והלך ומצאן שחוטין, דרכי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי מתיר משום שרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, וכתבו התוס' (ד"ה הרי שאבדו) וז"ל: הוא הדין נגנבו, דמשום דחשיד אגניבה לא חשיד אנבלה. ובתוספתא (חולין פ"ב ה"ב) קתני בהדיא נגנבה לו תרנגולת ומצאה וכו', עכ"ל, וב"בית הלוי" דקדק דהרמב"ם (הל' שחיטה פ"ד ה"ח) כתב אבדו לו גדי או תרנגול ומצאו שחוט בבית כשר, דהשמיט דברי התוספתא בנגנבו, שהוא רבוחא טפי, ומשמע מדבריו דבנגנבו אסורה, והרי הרמב"ם עצמו פסק (הל' עדות פ"א ה"ז) שהחשוד על איסור אחד אינו חשוד על שאר איסורים, ואף לענין שחיטה, ואם כן אמאי נאסור בנגנבה.

וכתב רבנו הקדוש והנורא „בית הלוי“ זיע"א דבר המרטיט כל לב מרגיש, דזה נכון שגנב שחשוד על גניבה ואין לו יצר הרע על נבילות, ולכן כאשר הוא שוחט הוא עושה הכל כדין, הוא בודק את הסכין כדין, שוחט ככל הלכות שחיטה, היינו משום חזקת כשרות, דכל ישראל הם בחזקת כשרים. אך ס"ל להרמב"ם, דלא אמרינן סברא זו אלא היכא שנוכל לומר שאותו המעשה שעשה היה כולו על פי דין תורה בלי שום איסור, ומה שהוא חשוד על איסור אחר כגניבה לא איבד עי"ז את החזקת כשרות שלו לגבי איסור נבילה, אבל היכא שבמעשה זה של אותה השחיטה עצמה עבר עבירה, ועשה שלא כדין בזה ששחט אותה, שוב אין לנו הוכחה גמורה שהשחיטה היתה כדין וכהלכות שחיטה, שכיון שעובר עבירה אחת באותו מעשה מכח יצה"ר, ואין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, אותו רוח שטות הנכנס להעובר עבירה בעת עשיית האיסור, לא גדרו בו חכמים לומר עד פה יבא ולא יוסיף, ועל אותה שעה לא שייך בו חזקת כשרות כלל, ולכן השוחט בהמה גנובה, שמעשה השחיטה עצמו הוא באיסור גניבה, שוב חיישינן על אותה מעשה עצמה שמא עשה בה עוד איסור אחר, ושחט גם בלא ידיעת הלכות שחיטה ובלא בדיקת סכין.

וחידש בזה „בית הלוי“ חידוש נורא, מלהיב לבבות הטהורים, שכיון שהרמב"ם ס"ל להלכה דאף שסתם גניבה יאוש בעלים, אך יאוש כדי לא קני, נמצא שבשעת השחיטה עצמה היה עסוק באיסור גניבה דאורייתא, ולכן אסורה מספק, כי כעת הוא חשוד גם על נבילה, אבל התוספתא, שאמרה „נגנבה“, סוברת דיאוש כדי קני, וכבר נגמרה הגניבה, וכשהוא שוחט אין בו איסור אחר, ונשאר בחזקת כשרות לגבי נבילה. עכ"ד „בית הלוי“ הקדושים.

והרי זו דוגמא נוספת למה שאמרו חז"ל: „לא-ל גומר עלי“, שהטבע משועבד להתורה הקדושה, ודיני, ומצוות, ואיסורי, ואזהרות, והוראות חז"ל, ואם עיברו בית דין את השנה בתול' חוזרים, כמבואר בירושלמי נדרים פ"ו ה"ח.

ועיין בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' י"ד: „... אבל האמת יורה דרכו, כי זה הכל נבנה על כללא דכייל ירושלמי „לא-ל גומר עלי“, ומייתי לי' ש"ך יו"ד סי' קפ"ט סקי"ג, והשרש דהטבע משועבד לתורתנו הקדושה, ובתולה שנבעלה, אעפ"י שעפ"י טבע כבר גדלה זמן הראוי שלא יחזור בתולי, מ"מ כיון שעיברו ב"ד החדש, הטבע משועבד לתורה, והוחלש כחה, וחוזרת בתולות, וכן מי שנעשה בן י"ג שנה ויום אחד, עפ"י טבע חזקה שהביא ב' שערות, ונמלכו ב"ד ועיברו, אפילו בדקוהו ומוצאים בו שערות, הרי הם שומא, ואם כבר אכל חלב, ונתחייב חטאת, או מלקות, נפטר מחיובו ע"י עיבור ב"ד, וכן בן ט' שנים לביאה וכדומה... והיינו דחידש לן ר"פ בסנהדרין [דף י"ח] הנ"ל „שמע מינה ירחא בתר שתא אזיל“, דהוה סד"א דמטעם „לא-ל גומר עלי“ ישתנו העתים ג"כ, קמ"ל כיון שזה אינו נוגע לתורה, משו"ה עולם כמנהגו נוהג לענין קור וחום, ומשו"ה מספקא לי' לר' יוחנן בר"ה ט"ו הנ"ל כיון דשתא בתר ירחא אזיל, וצינה וקור במקומו עומד, א"כ אין האילנות חונטים בט"ו בשבט דלבנה, אלא בט"ו דחמה, ופשיט לי' דלא כן הוא, אלא כיון דזה דבר נוגע לתורתנו הקדושה, משועבד הטבע לתורה ודיניה, וחונטים האילנות כמו ברוב השנים בשבט הסמוך לטבת, ומי שאמר לשמן וידליק אומר לחומץ וידליק, והיינו דכ' תוס' [ר"ה ט"ו א'] ישראל מונים ללבנה, והטבע משועבד לה, עכ"ל החת"ס זיע"א, יעוי"ש בכל דברי קדשו בתשובה הנוראה הזו.

וכבוד רבנו ראש הישיבה מו"ר הגרמ"ד הלוי שליט"א ביאר בזה היטב במתניתין ספ"א דשביעית, ובקושיית הגרעק"א צוק"ל זיע"א בנויר דף ה' בענין כובד השער בנזיר, שמציאות הכובד בטבע נקבעת עפ"י מה שיפסקו חז"ל לדינא בשיעור זמן הכובד להלכה.

והכי נמי מבאר רבנו ה"בית הלוי" זיע"א, שהרוח שטות דהיצר הרע שבאדם עובד ומופעל בהתאם לפסק ההלכה, ופעולתו לרע באדם נקבעת ונפעלת עפ"י ההלכה, דאם ההלכה דיאוש כדי קני, אז כבר נפסק חום היצר הרע והשטות, ואם סוברים דיאוש כדי לא קני, הרי האדם עדיין נתון בטירוף דרוח שטות דהיצר הרע. נורא נוראות! וכל זה הוא מהא דקוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא.

ובא הנפטר רבי חיים הלוי זצ"ל, כנס ונכנס של הנהו עמודי העולם, והוסיף עוד הבנה גבוהה בזה: שהצרות המתהוות בעולם הן גם כן מכח הא דקוב"ה אסתכל באורייתא, שכתובות בה הצרות הללו, וברא עלמא, שלמעשה מה שמתרחשות הצרות האלו בעולם הוא קיום של ה"אסתכל באורייתא וברא עלמא"!!! „דין רפש מדבית אבא“!!!

## „שכל הרואהו נזכר לתלמודו“!!!

בפרשת המלכת דוד, כאשר הביא ישי את דוד לפני שמואל הנביא, כתוב בפסוק על דוד (שמואל א' ט"ז י"ב) „וטוב ראי“, ואמרו על זה במדרש (ויק"ר פ' אחרי פ"כ אות א') טוב רואי בהלכה, שכל הרואהו נזכר לתלמודו. ובמפרשים כתבו בזה ביאורים שונים. ורבנו בעל ה"חזון יחזקאל" אמר באופן פשוט, שכל מה שדוד המלך עשה היה על פי ההלכה, כל מעשיו היו הלכה, כל תנועה ותזוזה היתה הלכה, ולכן כל הרואה אותו נזכר לתלמודו, שרואה את ההלכה. וכענין זה זכרתי ימים מקדם! הימים המאשרים עם הבריסקר רב!

אני נזכר יום אחד שהרב זיע"א ישב, ואחר כך קם ויצא לחדר אחר, ועשה מה שהוצרך לעשות שם, ועמד שם יהודי ירושלמי אחד, ואמר לי: האם אתה רואה מה שנעשה כאן?! ושאלתי אותו: מה כוונתך? ואמר: הנה אתה ראתה שהבריסקר רב ישב על כסא, וראית שהוא התרומם וקם, וראית שיצא לחדר השני, ועשה מה שהיה לו לעשות. אם זאת ראית, אז לא ראית שום דבר! ואני אומר לך מה רואים כאן: רואים כאן שברגע זה השו"ע אומר שיש לשבת, ואז הרב מבריסק יושב, וכעת אומר השו"ע שיש לקום אז הבריסקר רב קם, וכשהשו"ע אומר שצריך ללכת, הוא הולך, וכשהדין בשו"ע הוא שיש לדבר, אז הרב מדבר, ואם כעת אומר השו"ע שצריך לשתוק אז הוא שותק. טוב רואי! שכל הרואה אותו נזכר דבר הלכה!...

## כל המצבים בחיים קשורים בהלכה

והנני נזכר כעת באימה וביראה ברתת ובזיע באותו מוצאי יוה"כ פ' תש"ך, כשהגיעה הידיעה הנוראה, „אל שמועה כי באה“, מפטירת מרן הגרי"ז זיע"א סמוך לכניסת היום הקדוש, ולמדנו אז בס"ד בישיבת סלבודקה בני ברק, ונכנס רבי חיים להיכל הישיבה [כל הקין הוא יושב כלילה בישיבת סלבודקה, וכשהוא היה אומר תהלים זה היה נורא, ולפני הוצאת המטה של הבריסקר רב, נעמד ליד המטה הקדושה, ואמר: „טאטע! [אבא] כשהיית אומר תהלים בבית המדרש הישן בבריסק, ראו כולם שאתה מדבר עם הרבש"ע", ומזה הבנתי למפרע את אמירת התהלים שלו, זה היה בבחינת „צמאה לך נפשי קְמָה לך בשרי“], ביו"כ עצמו הוא לא היה בישיבה, אלא התפלל בביכנ"ס סמוך, וכלילה נכנס לישיבה, ועדיין לא ידע שהרב הסתלק לעולמו, והיינו שם שני בחורים, ואמרנו גוט יאר ר' חיים [שנה טובה ר' חיים], ומיד שאל: מה שלום האבא? ואמרנו לו: המצב קשה, ומיד באותו רגע פנה ושאל: מתי היתה הפטירה? וענינו לו. ומתי הלוי? - מחר. ומיד רץ לצד מערב של היכל הישיבה לארון הספרים, והוציא במהירות את השו"ע יו"ד הגדול, ופתח בסימן ש"מ בהל' קריעה, ולמעלה מחצי שעה דפדף ועבר דף אחר דף, ובדק ואמר: הלכה זו אינה נוגעת לי כעת, זה איני צריך לדעת כעת, וזה אני צריך לדעת, ועבר מסימן ש"מ עד סימן ת"ג, הל' קריעה ואיננות ואבלות, כשהוא שקוע בזה. ולרואים

## שמחת תורה בבית רבנו מרן הרב דבריסק זיע"א...

זכרתי ימים מאושרים מקדם: כליל שמחת תורה נכנס ת"ח גדול אחד לבית מרן הגרי"ז, לפני תפלת ערבית, ואומר לר' וועלוויל צ'צ'יק זצ"ל: כאן הלא שמחת תורה כל השנה כולה, כל יום, כל רגע!...

ומשיב ר' וועלוויל צ'צ'יק: נכון, אמנם ר' ישראל סלנטר אמר שצריך להיות כל השנה אלול, ובכל זאת אלול זה אלול!... והכי נמי כאן כל השנה כולה שמחת תורה, ובכל זאת שמחת תורה זה שמחת תורה!...

ואיה המשורר רבי מרדכי סלומון זצ"ל, ששורר על "מצת הרב", שישורר על שמחת תורה בבית הרב דבריסק זיע"א, ולא בי הוא.

אך זאת נזכיר בהספידא דר' חיים הלוי בן מרן הגרי"ז: בסערת הריקודים המרגשים לב ונפש, כשבני מרן הגרי"ז, זרע קודש, נכדים, נינים, גורים לאריות התורה דכלל ישראל: רבנו חיים דולאזין ה"נפש החיים", ור' איצ'לה, והנצי"ב, ורבנו רפאל שפירא, ורבנו חיים הלוי, ומרן הגרי"ז, סובבים את הספר תורה בריקודים ושירים עזים של אהבת התורה, ושקיקה ותאוה וחמדה לתורה הקדושה, רק תורה, אפס זולתה!...

ובתוכם מכרכר בכל עוז לפני השי"ת הבן יקר ר' חיים הלוי, כולו טבול ברשפי אש קדש שלהבת י-ה של כיסופים וערגה לתורה, וידו משולבת ביד רצו עמיתו האהוב ר' וועלוויל צ'צ'יק, שני לפידי אש קודש, ור' חיים מפזם ברגש קודש לתוך אזנו של ר' וועלוויל, בניגון מיוחד משלו: "רוכב שמים בעזרך"!... פסוק זה יקראו אחרי ההקפות בקריאת התורה של היום בפ' ברכה, ור' חיים חוזר בהתלהבות קודש על מש"כ זקנו, רבן של ישראל, ה"נפש החיים" בשער א' פרק ט': "וזהו לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעייתך, ר"ל כמו בסוסי רכבי פרעה, שהי' היפך מנהגו של עולם, שהרוכב מנהיג לסוס, ובפרעה וחילו הסוס הנהיג את רוכבו, כמשורז"ל, כן דמיתך והמשלתך רעייתך על זה האופן ממש, שאף שאני רוכב ערבות, עכ"ז כביכול אתה מנהיג אותי ע"י מעשיך, שענין התחברותי כביכול להעולמות הוא רק כפי ענין התעוררות מעשיך לאן נוטים, וזה שאמר הכתוב: רוכב שמים בעזרך!... וכן משרז"ל "העבודה צורך גבוה"!

ובמוחין דגדלות הללו הי' ר' חיים מרקד לפני השם בשמחת תורה בשאגות אדירות: "רוכב שמים בעזרך"!...

אשר זה מחייב על כל התורה כולה!...

ודוק היטב היטב בזה!...

בינו נא זאת!...

אותו היתה זו התעוררות עצומה, הנה ברגעים הקשים האלו בחיים, האבא הגדול הסתלק, ומה הוא מחפש? מה ההלכה אומרת כעת! כל הוואה אותו נזכר דבר הלכה. כל אירועי החיים אצלם רק מעוגנים וצמודים וקשורים בהלכה. לא להיסחף לרגשות, אלא לברר דבר ה' זו הלכה, מה צריכים לעשות ומה אסור לעשות.

וכך הוא כסדר בכל המצבים ובכל המקרים בחיים. דודי, ר' וועלוויל צ'צ'יק, עמד בישיבת "עץ חיים" במרפסת, ודיבר בלימוד עם, להבלחטו"א, ידיד נפשו בן המלך הגאון רבנו מאיר הלוי שליט"א, והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני, והזכירו דברים בשם הרב, ובאמצע ר' וועלוויל צ'צ'יק הביט בזקנו וגילה שעה לבנה ראשונה, ואמר לר' מאיר: אה! זה כבר סימן משמים, מזכירים... ואמר ר' מאיר על אתר מתוך רצינות: ר' זאב, עליכם לשים לב כעת שלא לעבור על לאו דאורייתא של מלקט לבנות מתוך שחורות, שהוא אפילו בשערה אחת. ואמר לי דודי: אני התייחסתי לזה באופן רגשי, כסימן ותזכורת משמים וכד', אך אצלם אין דיבורים כאלה! רק הלכה! דבר ה' זו הלכה, שאם יש שעה לבנה בזקן יש להזהר שלא לעבור על לאו דאורייתא!... ודוק היטב בזה!...

הרה"ג ר' שלמה מילר זצ"ל, המוהל מפתח תקוה, הוא היה ידיד גדול מאד של ר' חיים מתקופת לימודיו בישיבת חברון, נור' חיים שהיה בביתם ברמתיים תקופה מסנימת, והי' ר' שלמה אהוב וחביב אצל מרן הרב זיע"א, ונולד לו בן, והגיע מפ"ת ביום שלישי ללידתו אל מרן הרב, והודיעו שנולד לו בן למזל טוב, ומתוך ידידותו הגדולה העיז לומר לבריסקר רב בקשה שלא היה מי שחלם לומר כך, שמבקש מהרב שיבוא להיות סנדק לבנו בפתח תקוה, בקשה שנשמעת מוזהר, אך הוא הרגיש קרוב ביותר אצל הרב עד שיכול היה לבקש כך. ואמר לו הרב והסביר באריכות: שמע נא, ר' שלמה, אילו הברית היתה נערכת היום, הרי שלפי מצב בריאותי כעת יכול אני לנסוע לפ"ת, והייתי נוסע לסנדקאות אצלך לפ"ת, אך הואיל והברית אמורה להיות בעוד ה' ימים, ומכיר אתה שמצב בריאותי משתנה, ואי אפשר לדעת מיום אחד לחבירו, ואם כך איך אדע אם ביום השמיני ארגיש טוב ואוכל לנסוע, שמא לא אוכל לנסוע, ולכן אין לך לסמוך על כך, ואל תקח אותי בחשבון, אלא תקח סנדק אחר.

ואז הוסיף מרן הגרי"ז זיע"א: ר' שלמה, ברצוני לומר לך דבר, כאשר תקום ביום השמיני בבוקר, תזכור שיש אצלך ערל, שעליך מוטל החיוב למול אותו, עכ"ד הקדושים.

והוא אשר דיברנו: בכל מצב וענין לחיות את ההלכה, ומה התורה מחייבת.

### מִן הַגְרִי"ז זִיע"א:

**"בשום אופן אי אפשר לפסוק לעזוב את הישיבה"...**

אני מבקש רשות לספר מעשה שאינו ידוע, ואני יודע אותו מבעל המעשה עצמו, מהיקרים בישיבת סלבודקה, שהיה ידיד מאד טוב עם ר' חיים, ושוחח עמו רבות, ואותו ת"ח המספר היה מפליטי המלחמה בשואה, מאלו שניצלו בעליית הנוער [ע"י הג"ר עזרא ברזל זצ"ל והג"ר יעקב משה קורלנדסקי זצ"ל], ובשבתות היה ר' יעקב משה קורלנדסקי מביאם להתפלל אצל מרן הרב מבריסק, והת"ח דילן הוא כהן, ונשא כפיו אצל הרב כשהוא בצעירותו כבן 15 - 14 שנה, ואח"כ הלך ללמוד בסלבודקה, והיה יתום מאביו, ואמו האלמנה דרה בפ"ת, וישב ולמד בחצרות בית ה'. וכשהיה כבן י"ז, היו מבני משפחתו שבאו אליו בטענה, שהנה אמו היא אלמנה, ואחותו בכית, ופרנסה אין, והמצב קשה, וטענו שהנשירות היא שיצא להרויח, ואמנם לא לצאת לעסקים ח"ו, אלא שיהיה "מלמד", ויוכל ללמוד וללמד, ואף ירויח לצורך פרנסת הבית, והוא אמר שרצונו ללמוד, ובני המשפחה לא הרפו ממנו ולחצו עליו שוב ושוב, ולא יכול היה לעמוד בלחץ הזה, וחשב: אסע לירושלים, לבריסקער רב! ושאלו אותו: הרי אתה יודע שאין זה קל להכנס אליו? ואמר: הרי אני יתום, וגם כהן, ונשאתי כפים אצלו, ויש לי לב שבור! [לב שבור פותח את כל הדלתות, וההטבה ומאור הפנים של הרב היו גדולים מאד מאד באופן מיוחד ליתום ולאלמנה].

והבחור נסע בין יום כיפור לסוכות, והגיע אחר הצהריים לבית מרן הרב מבריסק, ופתח את הדלת, ונכנס, ולא היה אף אחד מבני הבית [וכששאלו אותו: איך נכנס מבלי לשאול? ענה שכך הרי היה רגיל בשבתות, שבאים לתפילה ונכנסים], וכשנכנס לחדרו של מרן הרב זיע"א היה הרב שוכב על הספה ופניו לקיר, ובפיו דיבר ודיבר, ואינו זוכר מה היה אומר, ומספר: נכנסתי, ולא אמרתי שברצוני לשאול שאלה, כי שמא יענה לי ויאמר "הרי יודע אתה שאיני פוסק על שאלות", רק ספרתי להרב זיע"א את המעשה כמות שהוא.

נעמדתי ליד הספה, ואמרתי: אני יתום מאבא! ומיד הרב הסתובב, למרות הקושי שהיה בזה, והתיישב, ומאור הפנים שזרח עליו מלווה אותי עד היום ומאיר לי את החיים... ושאל הרב: ומה רצית? ואמרתי: אני יתום, והאמא אלמנה שבורה ועניה, כמעט אין פת לחם בבית, ויש לי עוד אחות בבית, המצב מר מאד, ואני לומד בישיבת סלבודקה, ובני המשפחה לוחצים ומציקים לי שאעזוב את הישיבה, ואלך להיות "מלמד", ולהרויח, מה אעשה?

וסיפר שהרב נעמד, והלך בחדר הלך וחרז פעם או פעמיים, ונעמד ואמר לו בהאי לישנא: אי אפשר לפסוק לעזוב את הישיבה ככל סיבה שבעולם, ואמנם הצד השני הוא קשה מאד, והקב"ה יעזור! עד כאן דבריו הקדושים. דהיינו שאין בעולם כל סיבה שתצדיק לפסוק שמותר לעזוב את הישיבה, ואע"פ שהצד השני גם הוא קשה,

הקב"ה יעזור, ואין שייך לטעון על צורך בהשתדלות וכדו', רק ה' יעזור! ובתחילה חשבתי שכוננת הרב היתה שהוא דווקא אינו יכול לפסוק כך, ושאלתי את המספר, ואמר, שהרב אמר שאי אפשר לפסוק, היינו שאין בעולם פסק כזה לצאת מהישיבה, ודבריו של מרן הגרי"ז זיע"א הם תורה שלימה: לא שייך לפסוק לעזוב את הישיבה!...

וברכת מרן הגרי"ז זיע"א שה' יעזור נתקיימה, ומאז שחזר הבחור לביתו, הפסיקו המטרידים לגמרי מדבר אתו בענין זה, ובר"ח חשון חזר לישיבה כרגיל, ועד היום שבתו בבית ה' כל ימי חייו...

### בשלומודים תורה בונים עולמות אין סוף

ואבאר לעצמי קצת בס"ד את הדברים הנ"ל שאמר מרן הגרי"ז זיע"א, דהנה מבואר הרבה בספר "נפש החיים", שלומדים בו, וחוזרים על כך, שבעבירה שעושים ח"ו מחריבים עולמות ומחשיכים עולמות, ומשם יורדים ח"ו חרבות וחשיכה בעולם.

ופעם ביאר לי בזה דודי מו"ר ר' וועלוויל צ'צ'יק זצ"ל, שהרי רבי ישראל סלנטר זיע"א אמר: כאשר באים לשאול שאלה על עוף, והרב אומר שהש"ך מטריף את העוף, האם כך הוא באמת שהש"ך מטריף עופות? אלא שהש"ך אומר מה שכתוב בש"ס, בגמרא, הש"ך אומר מה שכתוב בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, הש"ך אומר מה אומר הרבש"ע. כך ה"נפש החיים" אומר מה אומר הרבש"ע בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ, שמעשה עבירה ח"ו מחשיך ומחריב את העולם, ומעשה מצוה הוא בנינים ואורות לאין סוף, ומאיר בעולם, ובמיוחד תורה, שכלימודה בונה פלטין של מעלה ופלטין של מטה, כמו שהאריך ב"נפש החיים" [שער ד'] במה שהתורה פועלת בעולם, ואם כן כשלומדים תורה בונים עולמות לאין סוף.

וכתב ה"חפץ חיים" בספר "שם עולם", שבני אדם סבורים שהדורות שלנו חכמים יותר מהדורות הקודמים, שהרי לנו נתחדשה מצלמה המצלמת תמונות, פטיפון המדבר וקול האדם אינו נאבד, דברים שלא היו בדורות הקודמים, ולא מחכמה שאלת על זאת, כי באמת נהפוך הוא, שבדורות הקודמים כל יהודי פשוט האמין באמונה שלמה שכל מה שמדברים כאן שומעים למעלה, וכל דיבור נשאר, וכל מעשה שהוא עושה הוא לנצח, ועתיד ליתן עליו דין וחשבון, וכשבא למעלה כל מעשיו נגללין לפניו ונפרשים ואומרים לו כך עשית ביום פלוני, וכן ידעו שכל מעשה שיהודי עושה מצטלם למעלה ויראו לו את כל מעשיו כמו בתמונה, ולא הוצרכו להתלמד ממצלמה ופטיפון, ואילו בדורות האחרונים שהאמונה נחלשה, ונתקטנה המדרגה, ורצונו יתברך שנוכח לאמונה כמש"נ (ישעיה מ"ב כ"א) "ה' חפץ למען צדקו", נצרך לסייע לנו על שרשי האמונה, שהנה רואים בחוש שאפשר לראות למרחוק ולשמוע למרחוק, ומה שאדם מדבר בחייו שומעים אותו לאחר פטירתו, ורואים את תמונתו. וכענין זה ידעו בדורות הקודמים שחטא עושה חורבנות, ומאידך מידה טובה מרובה, ומצוה פועלת בנין, וכל שכן תורה,

וכיון שנחלשה קצת האמונה [אמנם מי בא בסוד ה', וה"חפץ חיים] דע, אך מי ימר שאוכל גם כן לומר כך, ואם שגיתי ה' הטוב יכפר [הראה הקב"ה איך אורו פגע במגדל ונפלו 200 קומות, בשני בנינים גדולים, וב"נפש החיים" כתב שעבירה גורמת חורבנות גדולים יותר!]

וכך להוציא בחור או אברך או משהו מהלימוד הוא חמור יותר וחורבנו רב יותר ממגדלי התאומים.

וזה מה שמרן הרב דבריסק אמר: בשום אופן אי אפשר לפסוק לצאת מהלימוד, ואף שגם הצד השני קשה, אך בכהאי גוונא כך היא הדרך שהקב"ה עוזר, כי אין אפשרות לעשות אחרת, מוכרחים להשאר בישיבה!...

### ”עד כזבים יאבד, ואיש שומע לנצח ידבר”...

הפסוק אומר במשלי (כ"א כ"ח): “עד כזבים יאבד, ואיש שומע לנצח ידבר”, ופירש הגאון המלבי”ם הקדוש בזה וז”ל: “כבר אמר כמה פעמים (בפרק י”ט) “יפיח כזבים לא ימלט”, “יפיח כזבים יאבד”, ופירשנו בכל מקום לפי ענינו, ופה מדבר בענין הקבלה המסורה מדור דור עד ראש אבן ישראל בעניני המצוות והאמונות והדעות, שאם יעיד על דברים אמיתיים מקובלים ששמעה אזנו וקיבלה מראש הררי קדם, יתקיימו לעד, ולפעמים יעיד אדם על דבר שלא שמע, וירצה להנחיל קבלה כוזבת, בין במצוות בין באמונות ודעות, על זה אמר “עד כזבים יאבד”, כי מהשגחת ה' שהאמת יתקיים והשקר כעשן יכלה, “ואיש שומע” ודיבר מה ששמע מפי השמועה הוא “לנצח ידבר”, ויתקיים קבלתו עדי עד, “עכ”ל הקדוש של הגאון המלבי”ם זיע”א.

כשהספיד הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ”ל, ה”לוצקער רב”, [שהרב מבריסק הפליג בשבח תפלותיו, וזכורני שהיה מתפלל בבכיות גדולות אף בפסוקי דזמרה], את הרב מבריסק, בשנת תש”ך, הביא דכתוב בפרשת וילך (דברים ל”א כ”ו) “לקח את ספר התורה הזה ושמטם אתו מצד ארון ברית ה' אלקיכם והיה שם בך לעד”, ומביא רש”י שנחלקו בו חכמי ישראל בבכא בתרא (דף י”ד:), יש מהם אומרים דף היה כולט מן הארון מבחוץ ושם היה מונח, ויש אומרים מצד הלוחות היה מונח, בתוך הארון. ואיתא במדרש רבה וילך (פרשה ט' אות ט') שבאותו היום כתב משה רבנו י”ג ספרי תורה, י”ב שבטים, ואחת הניח בארון, שאם יבקש אחד לזייף דבר, שיהיו מוציאים אותה שבארון, ע”כ, וביאר שכתוב כאן שלכל שבט יש ספר תורה, ושמה יהיה מי שיסבור שהוא בעלים על התורה, ואע”פ שלא מדובר על הרחוק מתורה, אלא באדם שהוא שומר תורה, שס”ת חבוק ללבו, אך שמא יזייף את התורה, כגון שיאמר דבר שאינו נכון, או יעשה טעויות או יטעה אחרים, שישלה את עצמו בכוונת התורה עצמה, כפי שכל אלו שהטעו במשך כל הדורות באו ואמרו דברים מכת פסוקים ומאמרי חז”ל, שבארו אותם שלא כדין ושלא כהוגן, והיו מגלים פנים בתורה שלא כהלכה, ונתן

דוגמאות לכך, ומי יוכיח על הזיוף הרי הוא בא עם ס”ת ומדבר בשם התורה? לצורך זה נצטוו משה רבנו מהקב”ה לכתוב את הס”ת הי”ג המונח בארון בקדש הקדשים, ואותו יפתחו ויראו את הכתוב ויבטלו את הזיוף.

וכאשר אין לנו בהמ”ק, והארון נגנו, היכן הוא הס”ת הי”ג? והרי אמר השי”ת הבטחה (דברים ל”א כ”א): “כי לא תשכח מפי זרעו”, שהתורה היא נצחית ותשמר תמיד בטוהרה, אלא אותו ספר תורה נמצא ועובר מדור לדור אצל גדולי עולם, גדולי הדורות, ותיאך בהתרגשות איך ראינו בחוש בבריסק אצל רבנו חיים הלוי זיע”א שהיה משמר את התורה, וכל מי שרצה לשנות במשהו, או שהיה נרתע לכתחילה מכוחו של רבי חיים, או שרבי חיים הוכיח את זיופו. ואח”כ זה עבר לבריסק רב, הוא לא הוצרך לדבר על בימה כלשהי, ולא לדרוש דרשות, אלא היה ספון בביתו כמו הס”ת בארון! ביתו היה כקדש הקדשים, ועל לבו [כך דבר בהתרגשות, וכל העם געה בבכיה] הקדוש היה מונח הס”ת הי”ג, שכל מי שחשב על זיוף בתורה, נמנע לכתחילה מיראתו, או שהיה מבטל את הזיופים. התורה אינה הפקר, וכמש”כ המלבי”ם הנ”ל “עד כזבים יאבד”, שהשגחת ה' שהאמת יתקיים והשקר כעשן יכלה, ואם יעיד אדם על דבר שאינו כפי הקבלה והמסורה, נאמר עליו “עד כזבים יאבד”.

לפני שנים אחדות הגיעו תלמידי חכמים חשובים למרן ה”אבי עזרי” וצוק”ל בענין מסויים, ואמרו לו שצריך לצוות על פלוני ופלוני לעשות כך וכך, וכאשר הוא יעשה כך—אז יסתדר הענין. וענה להם: ה”חפץ חיים” לא סבר כך, שהיה בזמנו מעשה כזה, וסבר שאסור לעשות כך. ואח”כ הם שלחו שליח שישביר למרן זיע”א את הענין עם סברות שונות להצדיק את דבריהם, ואמר להם ה”אבי עזרי” איני יכול להתווכח אתכם עם סברות, יתכן שאתם צודקים בסברות, אבל את כלל ישראל לא מנהיגים עם סברות, את כלל ישראל מנהיגים עם מסורה, בדרכים שנהג ה”חפץ חיים” זיע”א.

### ”הלב הזה הוא מבנים לצדיקים לגן עדן”!...

ב”יערות דבש” איתא, שבשעת פטירתו של צדיק, כל קניניו ונכסיו הרוחניים הם הפקר, והם שטים באויר העולם, וכל אחד ואחד יכול לזכות בהם, זה יאמר אני אזכה בשקידת התורה שלו, ואין צריך שיהיה באותו חידוד התורה שלו, וזה יאמר אני אזכה במדת אהבת התורה שלו, וזה יאמר אני אזכה במדה לחון יתומים ואלמנות כמוהו, זה יאמר אני אזכה במדה לעודד נדכאים כמוהו, ואין צריך שיוזכר בכל, אלא שכל הענינים צריכים שיהיו בכלל ישראל, ובצדיק יש את כולם, ובפטירתו יכולים לזכות בהם. ופירוש הדברים, שמשעת פטירתו של הצדיק מרחפים באויר קנינים רוחניים עצומים, זה יאמר אני אזכה במדת להיטיב כמוהו, או במדת חונן יתומים ואלמנות כמוהו, וזה יאמר אזכה במדת מחזק שבורי לב כמוהו.

**„אני אוכה במידת טוב לב שלו“...**

כולם יודעים את דבריו של הנפטר ר' חיים בענין האשה השונמית, שכאשר בעלה שאל אותה (מלכים ב', ד' כ"ג) „מדוע את הלכת אליו היום, לא חדש ולא שבת, ותאמר שלום“, ושמעתי מפיו בהאי לישנא, דיש להבין האם כך מדברים? וכי זו היא הדרך ההגונה לענות? וכי כך אומרת אשה לבעלה? „ותאמר שלום“ ותו לא, הוא שואל אותה מדוע היא הולכת לאיש האלקים כשאין זה חדש או שבת, והיא אומרת „שלום“ והולכת, [מבלי לתת את הטעם], וזוכר אני את צורת ההתרגשות כשר' חיים שאל זאת: כך מתנהגים?.... כך מדברים?.... ואמר תירוצו גאוני, שלא היתה יכולה לענות לבעלה ולומר את אשר אירע עם הבן, כי ברגע שתאמר שהבן נפטר, ורצונה ללכת לאיש האלקים ולנסות לבקשו להחיותו בתחיית המתים, היה בעלה אומר לה שיש הלכה ומצות עשה של „כי קבר תקברנו ביום ההוא“ ולא הולכים לעשות תחיית המתים! כך אמר ר' חיים לפני שנים רבות.

ומה עלינו ללמוד מאמרתו זו? רואים את נוסח השאלה: וכי כך מדברים?.... האם זו היא דרך אנושית?.... כי מרוב טוב לבו הרגיש שכך לא עונים תשובה, ואין זו הדרך הראויה לבן אדם, אין זו תשובה של אשה לבעלה!... אלו הם דבריו של מת! ויש לשמוע את ר' חיים, שבזה הוא עומד ומדבר לכל אחד ואחד ומדריכו: האם כך מדברים? האם זה מענטשלאכקייט? הוא תובע על מענטשלאכקייט, על הנהגה אנושית, על מידות טובות, הוא תובע על הטבה, הוא תובע על לימוד המוסר!

**„כך כתוב ברמב"ם?!"**

**אתם צודקים, אכן כך כתוב ברמב"ם?!"**

ובענין זה הנה כאן מקום אתי לספר סיפור מאלף בינה ודעת מכבוד מרן רשכבה"ג הגרי"ז הלוי זצוק"ל זי"ע ועכ"א.

וזה הדבר: סיפר לי כבוד ג"א מגדולי הת"ח שבדורנו שליט"א, שבתקופה המאושרת כשהיה כבוד מרן הגרי"ז בכני ברק [מימי הסליחות בשלהי שנת תש"ח עד אחרי שמחת תורה תש"ט], והנ"ל שליט"א למד אז בבחוריו בשיבת פוניבז', וביום אחד נגשו הוא וחבירו שליט"א [אשר היום הוא מגדולי חשובי מרכזי התורה ויראה טהורה שליט"א בדורנו] לשיבת „תפארת ציון“, אשר שם ה' משכן כבודו של מרן הגרי"ז זצוק"ל, על מנת לזכות להיכנס אל הקדש פנימה.

וסיפר לי הנ"ל שברגע שנכנסו לחדרו של מרן הגרי"ז ממש ניטל הדיבור מהם מעוצם מוראו ולא יכלו לפתוח את הפה, ועמדו רגע אחד באימה ויראה ופחד, ופנה אליהם מרן הגרי"ז במאור פנים נפלא ובחיוך נעים מאד ואמר להם במתיקות: מה אתם רוצים?!... והי' זה כמו טל של תחיית המתים, ואמרו: רצינו לשאול שאלה

וכידוע למי שידע והכיר את הנפטר רבי חיים הלוי זצ"ל, הרי טוב לבו היה נפלא, לא היה זה סתם טוב לב, הפסוק אומר (תהלים קי"ט י') „בכל לבי דרשתיך אל תשגני ממצותיך“, ואחז"ל (מדרש שוח"ט קי"ט ו'): „הלב הזה הוא מכניס לצדיקים לגן עדן“.

ה„חפץ חיים“ בספר „שמירת הלשון“ (שער התבונה פי"ז) לאחר שמביא את כל הפסוקים ודברי חז"ל אומר: „כלל הדברים, [כאילו אומר: נאמר במלה אחת מה שהלומד צריך לדעת] יראה האדם להרגיל את עצמו במדותיו, שיהיה מן הטובים ולא מן הרעים, וממדת הטובים לעזור לחבירו בכל יכולתו“, ע"כ, הרי זו כמין סיסמא שיש לאדם לזכור בחייו: להיות טוב לב!

וזוכר אני שבת אחת בשנת תשי"ז או תשי"ח, בשעת ההפסקה בתפילה, שהרב מברסקי זי"ע אמר בהתרגשות עצומה [בנוגע לאיזה ענין]: במשפחה זו לא יתכן שיהיה רע! אין ציפעה! [סיפרה] לטובות שהאבא היה עושה עם בני אדם ביום אחד! לא רק שאין „מספר“, אלא אין „סיפרה“ כזו לרשום את המספר [כענין „ארוכה מארץ מדה“, שהח"ח ב„שם עולם“ ח"א פרק י"א מביא לפרש שהמדה שמודדים בה את התורה היא עצמה ארוכה מארץ], וכענין זה ראו אצל ר' חיים, ויש לנו לדעת שכל המדות האלו שטות ומרחפות כעת בחלל העולם ואפשר לזכות בהם, ועם לב מרגיש והתעוררות אמיתית יכולים לזכות בהם להיות אדם טוב.

זוכר אני שישב בישיבה ובכה, נגש אליו אחד ושאל אותו: ר' חיים, מדוע אתה בוכה? וענה: עליתי כעת וראיתי אב מכה את בנו, ובוכה אני איך יתכן שיהיה כזה רע בעולם! כזו טהרת הלב ורגשות עדינים מיוחדים היו לו!

**„מי יתנך כאח לי“...**

זכורני את ר' חיים זצ"ל כשהיה בישיבת סלבודקה, ועם כל אחד היה ידיד כל כך טוב, בבחינת מי יתנך כאח לי! ובסעודת ליל שבת היה שר בניגון מיוחד „מי יתנך כאח לי... אמצאך בחוף אשקך... אנהגך אביאך אל בית אמי תלמדני, אשקך מיין הרקח מעסיס רימוני“, וחזר על הניגון, וכל הציבור שר עמו, והקירות רעדו והזדעזעו. ואחד הנוכחים בעל לב מרגיש אמר דאיתא בזוה"ק (פ' ויקרא) דבשעת הקרבת הקרבן, והלויים היו משוררים בשיר, כח שירת הלויים הכניס בלב מקריב הקרבן הרהורי תשובה חזקים, עד שהיה כרוך שנתקבלה תשובתו, והקרבן הוא כשר. [אמנם האור החיים הקדוש שם בפ' ויקרא מקשה דאין שיר אלא בקרבן ציבור ולא בקרבן יחיד, עיי"ה], וכששומעים שירה זו אפשר להבין איך יתכן שכאשר הלויים שוררו היה נכנס הרהור תשובה. ואחר הניגון אמר לציבור: כעת אומר לכם מה שהאבא אמר על פסוק זה, ואמר את כל המודפס כיום בחידושי מרן רי"ז הלוי (על התורה, שיר השירים שם).

ברמב"ם, ואמר מרן באותו חיוך מתוק ונעימות נפלאה: אני יכול לשמוע מה שאתם שואלים, אך אינני יכול להבטיח שאוכל להשיב...

ומכאן נעימות זו שהרעיף עליהם מרן הגרי"ז, חגרו עזו ואומץ, ושאלו: הנה הרמב"ם בפ"ט מפסולי המוקדשין ה"י מביא למתניתין דסוף תמורה ד"אלו הן הנשרפים" בזה הלשון: "אלו הן הנשרפים: בשר קדש שנטמא, או נותר, או נפסל, וכן המנחה שננטמאת, או נפסלה, או ניתרה, אשם תלוי שנודע לו שלא חטא קודם שנזרק דמו, וחטאת העוף הבאה על הספק, ושער נזיר טהור, והערלה, וכלאי הכרם", ואח"כ שם בהלכה י"ג כתב הרמב"ם: "כל הנקברים אפרן אסור, וכל הנשרפין של הקדש אפרם מותר...", מה פירוש שתי התיבות הללו שכתב הרמב"ם "של הקדש"? הלא הרמב"ם מנה ב"אלו הם הנשרפים" גם ערלה וכלאי הכרם, שאינם הקדש, ולכאורה גם הם בכלל דין המשנה בסוף תמורה ל"ג ב' דכל הנשרפין אפרן מותר, ומה זה שכתב הרמב"ם "וכל הנשרפין של הקדש אפרם מותר", כאילו הנשרפין שאינם של הקדש, ערלה וכלאי הכרם, אין אפרם מותר?

כך שאלנו מלפני מרן הגרי"ז.

ואמר לנו מרן הגרי"ז על אתר בנימה של התפעלות והפתעה: כך כתוב ברמב"ם?... "וכל הנשרפין של הקדש אפרם מותר"...!, ואמר זאת בניגון כזה כאילו שומע זאת פעם ראשונה, וכאילו שאנחנו הצעירים הקטנים מגלים לו שיש רמב"ם כזה...

ומיד פתח את הרמב"ם ועיין שם טובא, ואח"כ אמר: נכון, אתם צודקים, כך כתוב ברמב"ם!... ואינני יודע כוונתו...

ותמה על עצמך: וכי מרן הגרי"ז לא ידע את הרמב"ם הזה?! והלא הוא ידע בעל פה את כל הרמב"ם לתיבותיו ואותיותיו עוד מילדותו, ואביו הקדוש מרן הגר"ח אמר לו שיאמר בעל פה פרק ברמב"ם להכריע בנידון שבין הגר"ח וג"א מה הלשון המדויק הכתוב ברמב"ם, וכל ימיו ה' אומר רמב"ם בעל פה, ובפרט הרמב"ם הזה בהלכות פסולי המוקדשין, שלימד מסכת תמורה בשיעוריו, וכמה פעמים היו ידיו ממשמשות ברמב"ם הזה, ושאל מעצמו, כמובן, למה כתב הרמב"ם "של הקדש", ומ"מ לא השיב להבחורים השואלים כהסגנון המקובל: על הרמב"ם הזה אתם שואלים? הלא כבר פעמים רבות דיברתי על זה בשיעורים שלי? וכו' וכו'... לא כן אמר, אלא עשה עצמו כאילו יודע כלום, וכאילו שומע בפעם הראשונה בחייו שיש כזה רמב"ם, ומעיין בפנים ברמב"ם, ומסכים להבחורים השואלים, שאכן צודקים הם ואכן כתוב ברמב"ם כמו שהם אומרים, וכאילו הכל חידוש הוא אצלו, וכאילו הבחורים הללו גילו לו את כל הענין!... נורא נוראות!... היש לך "המלכת את חברך בנחת רוח" גדול מזה?!

ומספר הנ"ל שליט"א: עד היום אני מרוגש מהנוסח הזה של מרן הגרי"ז!... בינו נא זאת!...

ושאלתיו: ובודאי שאלתם שאלה זו גם מקמי החזון איש?... והשיב: כן, ועיין החזו"א טובא ואמר: אי אפשר לבאר את הרמב"ם הזה מבלי הגהה... [א"ה: אינני יודע אם כוונתו הקדושה להגיה שתי תיבות אלו, ולא לגרוסן, או להוסיף "אפילו" של הקדש. ועי' בהגהות רבנו ברוך פרנקל ה"ברוך טעם" זיע"א לתמורה ל"ג ב' ובס' אמרי בינה דיני פסח סי' ח'].

מרנא ורבנא הגר"ח דבריסק זיע"א:

"ספר חובות הלכות" הוא השולחן ערוך של אידישקייט!...

והנה ר' חיים יושב בישיבת סלבודקה בסדר מוסר, ומחזיק בידו ספר "חובות הלכות", והציבור למד מוסר, והוא למד מוסר בניגון המיוחד שלו, ונגש אליו אחד מידידיו ואמר לו: ר' חיים, אתה גם לומד מוסר? וענה לו: יש לדעת שהאבא יושב בילדותו אצל הסבא בכיתו ולמד "חובות הלכות", והסבא ראה אותו וקרא ואמר: תלמד! תלמד! זה הוא השולחן ערוך של היידישקייט! נמצא שהסבא אמר ש"חובות הלכות" הוא השו"ע של היהדות, ואם כן תתאר לעצמך: האם יתכן שיהודי יהיה יהודי בלי שו"ע? הרי אנו יודעים שהשו"ע הוא שו"ע של כל מה שיהודי צריך לעשות ולקיים, והסבא אמר ש"חובות הלכות" הוא השו"ע של היהדות, אי אפשר להיות יהודי בלי חובות הלכות!

זכרתי ימים מקדם, מאותם הימים המאושרים והנחמדים שהרב מבריסק הקדוש היה חי, בהילו נרו עלי ראשנו, שכל הבריאה היתה בשמחה, ורבי רפאל הלוי זצ"ל נ"ע עומד ומשמש עליו, והרב היה יוצא מידי יום בערך בשעה 1 בצהריים לטייל, והולך את כל הרחוב, לצורך בריאותו, ואמר לי רבי רפאל: ברצוני לומר לך, בכל יום קודם שהאבא יוצא לחוץ יש לו קביעות ללמוד פרק ב"מסלת ישרים", באותו הניגון שלומד את הגמרא. ולאחר ג' שבועות הוא אמר: היום הוא גמר את ה"מסלת ישרים", ואני מצפה לראות מה יהיה מחר. שאלתי אותו: הרי אתם יכולים לשאול אותו על כך. ואמר: אנו מעולם לא שאלנו את האבא! כשהוא אומר - הוא אומר, אך לא שואלים. ולמחרת בשעה 1.15 אמר: היום הוא התחיל את ה"מסלת ישרים" שוב מראשיתו...

בן-המלך רבי רפאל הלוי זצ"ל מבריסק

עמוד החסד והחמבה והנשיאה בעול עם זולתו

ומידי בְּפָרִי בו, ברבי רפאל הלוי זצ"ל, זכור אזכרנו עוד, שהוא לא ה' סתם טוב לב, אלא ה' ההתגלמות של כל מידת הטוב לב ששייך להיות בעולם!... נישט סתם א' גוטער, א' גוטע הארץ, נאר די גוטסקייט אליין!...

איה הסופר איה המשורר, שיספר וישורר וימלל וישמיע כל תהלתו!...

אוצר החכמה

שכל היסודות העמוקים הטהורים הקדושים של צדקה וגמילות חסדים והטבה עם הנוֹלָת ונשיאה בעול עם חבריו, שביארו ולימדו והתנהגו בהם האבא והזקנים הקדושים שלו, מאורי הגולה, אבותיהם ורבותיהם של כל ישראל, ה"בית הלוי", ורבנו חיים הלוי, ומרן רי"ז הלוי, היו מוטבעים ומושרשים בו עמוק עמוק בנפשו הטהורה, והיו לו לטבע ממש, והי' לפיד אש מהלך, בוער ולוהט ומחמם בשלהבת קודש של אהבה ורחמים וחמלה על כל אחד ואחד.

וכל מה שנתבאר ב"בית הלוי" פ' תרומה ארכעה יסודות נשגבים ונפלאים בגדרי הצדקה והגמילות חסדים והחזקת תלמידי חכמים, הכל הי' בו, ברכי רפאל הלוי זצ"ל.

ואלה הדברים הקדושים המבוארים שם ב"בית הלוי":

א. "הנה באה פרשה זו [תרומה] אחרי פרשת משפטים, דכתחלה קודם שיעשה האדם צדקה בממונו צריך לראות שלא יהי' בממונו חשש גזל, דאל"כ אין הצדקה מועלת לו כלל, וכמו דלולב הגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה... ועל כן אמר להם תחילה משפטים - ואח"כ ציום על נדבת המשכן".

ב. "ודקדק הכתוב ואמר ויקחו לי תרומה, ולא אמר ויתנו לי תרומה, דעיקר מה שיש לו להאדם בממונו הוא מה שנותן לצדקה, דגם מי שיש לו ממון הרבה - אין הממון שלו, רק הממון מונח אצלו, והוא דומה ממש לחתיכה גדולה הרבה של צוקר המונח בארגז סגור, וזוכב אחד ג"כ בתיבה הולך עליו, וגם אוכל ממנה כמו שירצה, היוכל הזוכב להתפאר שהוא עשיר, ויש לו הרבה, אחרי כי גם הוא סגור, וגם דאין בכחו לטלו כולו לעצמו, כן העשירות לגבי האדם, דהוא רק מונח אצלו, ולא שהם שלו, ורק הסך שנותן לצדקה הוא שלו ממש, וזהו דאיתא במס' ב"ב (דף י"א) גבי מונבו המלך שבזכו אוצרותיו לצדקה ואמר אבותי גזזו לאחרים ואני גזזתי לעצמי, וזהו ג"כ מה שאחז"ל בעירובין (דף נ"ד) אם יש לך היטיב לך, דמה שנותן לצדקה הוא מטיב לו, ונמצא דהנתינה לצדקה הוא לקיחה לעצמו, דרק זה הוא שלו".

ג. "וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו - אפשר לרמוז דהארון הקודש הוא מקום שמונח בו התורה, וכן הוא הת"ח הלומד תורה לשמה ומצוה הוא להחזיקו, ואל יאמר האומר הן די להת"ח אם אספיק לו צרכי מזונותיו, שיהי' לבו פנוי ללמוד, אבל מה לו ולהת"ח ולכבוד, ולמה לי להרכות בהוצאה עבורו שיהי' מכובד, ולזה בא הרמז "מבית ומחוץ תצפנו", שיהי' נאה גם מבחוץ, דהני שני החזקות צריך לעשות: אחד - מבית, דהיינו שיהי' לו בכיתו מה לאכול, וגם שיהיו נאים בעיני הבריות בלבושם ובדירתם ובכל ענייניהם".

ד. "הנה בעת שנותנים צדקה להעני, ונמצא מקיים בהעני מצות צדקה, ועוד כמה מצות עשה, כמו והחזקת בו, אז העני הוא ממש כמו בחינת אתרוג בעת שנוטלו לצאת בו, דאע"ג דאתרוג אחר המצוה אין בו שום קדושה, מ"מ בעת קיום המצוה חלה עליו קדושת המצוה, ואסור בהנאה ובתשמיש של חול, ובעצי סוכה מבואר במס' סוכה (דף

ט') כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה, ואסורים בהנאה, וכן אסור לנהוג בו מנהג בזיון, וכמו דדרשנין בשבת מקרא גבי כיסוי הדם כמה ששפך יכסה, שלא יכסנו ברגל, שלא יהיו מצות בזויות עליה, כן העני ממש בעת שנותנים לו אסור ליתן לו בבזיון חלילה, וזהו איסור דאורייתא".

והי' רבי רפאל הלוי זצ"ל מקיים את כל הנאמר בזה, וזכיתי לשמוע ממנו כמה יסודות גדולים בענין הנהגות הצדקה והחסד, כמו שאמר לי פעם, שאביו הקדוש, מרן הגרי"ז זצ"ל, לימד אותם, שאם יש בידך מעות ליתנם לעני הנזקק להם, רץ מיד לתת לו, ואל תאחר בכי הוא זה, כי לפעמים האיחור בזה יכול לגרום הרס וחורבן של השלום בית שם, ואילו היית מביא את הממון לשם מיד כשהגיע לידך, הי' נמנע שם הרבה מריבות וקטטות וחורבנות, רח"ל, ולכן רץ מיד אל הנזקק, ואל תתמהמה ואל תשהה בשום ענין אחר, ותתן לו מיד את הממון, אשר כמה גופי תורה תלויים בזה!...

והי' רבי רפאל הלוי זצ"ל שומר סוד באופן מופלא, וסיפר לי שהלך פעם לאשה גבירה, שהיתה נותנת על ידו תמיד הרבה סכומים נכבדים לצדקה, ובא לבקש ממנה עבור ת"ח גדול מאד חשוב מאד שזקוק לעזרה גדולה לנישואי בתו, ואמרה לו הגבירה הנ"ל, שאם יאמר לה את שם הנצרך, כי אז יהי' לה רגש לענין ותתן נתינה גדולה, משא"כ כשזה בעילום שם אין לה כ"כ רגש לענין ותתן נתינה קטנה בלבד.

ואמר לה רבי רפאל הלוי זצ"ל: אין לי רשות לומר את השם של הנצרך!... ושאלה אותו הגבירה: וכי יש לכם רשות להעלים את שמו, ועי"ז למנוע מלקבל עבורו נתינה עצומה שהייתי נותנת כשאדע את שמו? איך זה מותר לכם עפ"י הלכות צדקה, שאתם תפקידכם לראות לקבל מה שיותר, ואיך אתם פוסקים ומכריעים שלא לומר את השם, ועי"ז לגרע מהנצרך לקבל סכום נכבד?... והשיב לה רבי רפאל הלוי זצ"ל: כל זה איננו שיקול כנגד האיסור עלי לגלות את השם!... ושוב שאלה כנ"ל, ושוב השיב כנ"ל, עד שאמרה לו הגבירה הנ"ל: כל מה שאמרתי לכם כן הוא מפני שרציתי לבחון אתכם עד כמה אתם שומרים סוד, ועכשיו בטוחה אני במידת שמירת הסוד המופלגה שלכם, ולכן הנני מגלה לכם סוד גדול שבעוונתי הרבים ירדתי לגמרי מנכסיי, והגעתי לדרגת עניות, ואני בעצמי זקוקה שתעשו עבורי ממון להחיות את נפשי ובני ביתי, ובטוחה אני בשמירת הסוד שלכם שתעשו הכל בצניעא ובלי לגלות במי המדובר...

### שבע שני שבע ושבע שני רעב

אגרא דהספידא דלויי, העיקר מכל מה שמדברים בהספד זה ההתעוררות, ונזכיר דברי התעוררות מפרשיות אלו, קראנו בפרשת מקץ בענין חלומותיו של פרעה על שבע שני השבע ושבע שני הרעב, ומבואר בספח"ק שיש בזה לימוד והתעוררות עבורנו, שיהודי צריך לדעת שיש בחיים שני שבע ושני רעב, במצרים ידעו מראש שכתחילה יהיו שבע שנות שבע ולאחר מכן שנות רעב, וידעו שיש להכין משנות השבע לצורך

שנות הרעב, אך בדרך הרגיל אין אדם יודע בחייו מתי הם שנות השבע הטובות ומתי שנות הרעב, שנים טובות בעוה"ז הן כאשר האדם בריא, יכול לעבוד עבודת ה' וללמוד, אך יש רח"ל שני רעב, וענין זה אפשר ללמוד מנפטר זה.

יש לדעת שחיי האדם הם קצרים. האדם הולך בעולם כאילו יש לו בבנק כמה מאות שנים, כמ"ש בזה"ק (פרשת נשא) שבר נש אזיל בהאי עלמא והוא חשיב דדיליה הוא לדרי דרין. הוא חושב שהוא יישאר כאן לדורות, ולכן יש לו זמן לענינים שונים, כמי שיש לו מיליונים בבנק, ומושך כסף מדי פעם, כיון שיש לו הרבה, כך סבור שיש לו שנים רבות וממילא יש לו זמן לכל דבר, למצוות מדומות שהיצר מדמה לו, יש לו זמן לטוילים, לנסוע לשמחות, כסבור שאם לא יהיה שם לא יחולו הקדרושין, או חלות שם מילה, או שהבן לא יהיה פדוי, ובאשר ללימוד הוא אומר שאח"כ ילמד, כבר יבא זמן לזה, וכתבו בספה"ק שעל זה התורה מאירה את עינינו שיש שבע ושני רעב, ואל תטעה את עצמך, הרי אין אדם יודע מה יהיה לאחר רגע!

ובאמת אלו הם דברי ה"בית הלוי", והם הדברים הידועים היטב לתלמידי הראש ישיבה מרן הרב שך זצ"ל, שחזר ואמר כל השנים, שיש לדעת כי מה שהפה מדבר עכשיו, אין זה מכח שהוא דיבר ברגע הקודם, ואם הוא מדבר עכשיו אין זה מחייב שידבר לאחר רגע, וכאשר אדם מניע את היד אין זה שמפני שיכל להניע אותה לפני כן הוא יכול להמשיך, ומה שהאדם מניע אותה כעת אינו מחייב שתנוע אח"כ, וכן מה שאתה רואה כעת אין זה מכח הראיה שלפני רגע, וכך כסדר, וכמש"כ ה"בית הלוי" (ע"ה פרשת בראשית) שהקב"ה מחדש את העולם בכל רגע בריה חדשה, ואין רגע הקודמת סיבה לרגע שלאחריה, עייש"ה ויאורו עיניך, הקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית ואין לאדם חזקה על שום דבר, אין לו חזקה על בריאות, ולא על פרנסה, ואין לו חזקה על נחת ולא על שום דבר, ומה שמדבר כעת אין בזה כל ראיה שימשיך לדבר עוד, כי יתכן שברגע זה נסתיימו שני השבע.

ומרן הרב אברמסקי זצ"ל היה אומר לבחורים: בחורים, תעבדו את הרבש"ע, תלמדו בשקידה, ותקיימו את המצוות כראוי בשנות הבחירות הצעירות, ואל תשאירו לשנים המאוחרות, לשני הזיקנה, כי אז כבר אין כח, ואמר על עצמו שיש דברים שאינו יכול לעשות לעת זקנותו רק בגלל שאין לו כח.

וזה מה שיש להתעורר, אדם שמע הספד וממשיך לדרכו, וראוי שישב ללמוד מיד, ועתה ישראל! תחשוב על עצמך, תשב בחדרי חדרים 2 דקות ביום, ותחשוב! ה"שפת אמת" נתן עצה לחסיד שאמר לו שהוא עסוק כל היום, ואמר: קח 5 דקות ביום ותסתגר בחדר ותשב ותחשוב עבור מה באתי לעולם, וזוהי ה"מחשבת מוסר" האחת שהראש ישיבה מרן הרב שך זיע"א כתב בצוואתו שימליץ טוב עבור זה, להתבונן על מה בא לעולם! והראש ישיבה היה אומר תמיד: הרי כל בעל חנות מכולת ועסק קטן עושה חשבון מההכנסות וההוצאות כמה סחורה יש וכמה הוא הפדיון, האם

ההכנסה יתר על ההוצאה, או ההוצאה יתירה על ההכנסה, אם כדאי להמשיך להחזיק את העסק, כך זה בענינים גשמיים זמניים בעולם עובר וחולף, ובודאי שבענינים רוחניים יש לאדם לחשוב ולהתבונן במצבו.

ראינו לפני עינינו ספר מוסר חי, שבן אדם לא יטעה את עצמו, שלא ידחה את הלימוד לזמן אחר, שב עכשיו ותלמד, וכי מתי תלמד? והאדם עושה את ההיפך, בשנותיו הצעירות הוא מתבטל, מתעסק בעניני עוה"ז, וחושב שילמד בשנים המאוחרות יותר. אך אז כבר אין לו כח! זה הלימוד מפרשת מקץ, שבא ללמדנו שהאדם ידע שבימי חייו הוא צריך לשמוח בכל רגע ורגע שיש לו אפשרות לעבוד את ה' וללמוד. תתפוס! תחטוף! ללמוד עם כל הרש"י והתוס' ולחזור.

וכך אמר הרבי הראש ישיבה כבוד הגרמ"ד הלוי שליט"א ב"שבעה": רק ללמוד גמרא, רש"י, תוס', רמב"ם, רא"ש...

וזה יתן נחת רוח לנפטר, אגרא דהספידא דלויי.

### "אפי" השלם בנפשו צריך להתבונן בכל יום על מידותיו"

בכל יום מרן הגרי"ז הרב מבריסק למד פרק מ"מסילת ישרים! ור' וועלוויל צ"צ"ק אמר לי הסבר בזה, כי בשמונה פרקים להרמב"ם בהקדמה לפרקי אבות, כתב הרמב"ם (פ"ד) שאפילו השלם בנפשו צריך להתבונן בכל יום ויום על מידותיו, עיי"ש ותראה נפלאות! ועוד הוסיף והביא ראיה ממש רבנו מחטא מי מריבה, שבא לכלל כעס, וכוונתו שלא יאמר אדם שהוא כבר למעלה מדרגה זו שמצריכה להתבונן בתיקון נפשו, ולכן הביא ראיה ממש רבנו. ואולי זו תהיה התעוררות, כאגרא דהספידא דלויי.

וכענין זה יש להתעורר בחשבון הנפש שעשו השבטים שמכרו את יוסף, ובפרשת מקץ (בראשית מ"ב כ"א) כתיב "ויאמרו איש אל אחיו, אבל אשמים אנחנו על אחינו, אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת", והרמב"ן עורר על כך שלא אמרו "אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר מכרנו אותו", שבאותה שעה שעשו חשבון הנפש על מה באה צרה זו כעונש מדה כנגד מדה, לא תלו במכירה, אלא בזה שלא שמעו לתחנוניו, וזה לשון הרמב"ן הקדוש: "חשבו להם האכזריות לעונש גדול יותר מן המכירה, כי היה אחיהם בשרם מתחנן ומתנפל לפניהם ולא ירחמו [כדאיתא במדרש (כ"ר צ"א ח')] שהיה מתחבט לפני רגליו של כאו"א כדי שיתמלא עליו רחמים ולא נתמלא, והכתוב לא סיפר זה שם [בפרשת וישב לא נתבאר בכתוב דבר זה שהתחנן לפניהם], או מפני שהדבר ידוע בטבע, כי יתחנן אדם לאחר בבואו לידם להרע לו, וישביעם בחיי אביהם, ויעשה כל אשר יוכל להציל נפשו ממות, או שירצה הכתוב לקצר בסורחם [שדי לומר שמכרוהו, ולא להאריך בגנותם, וגם בזה יש לימוד נורא!], או מדרך הכתובים שמקצרים במקום אחד ומאריכים בו במקום אחר" [ולומדים ממקום למקום].

מבואר בזה שענין האכזריות הוא חמור יותר מעצם המעשה, וזה שכתב הח"ח הג"ל שלעולם יהיה אדם מן הטובים ולא מן הרעים, ויתבונן על כל צעד ושעל במשך היום, בכל ענין וענין, ביחס לכל מי שנפגש עמו, או שיש לו שייכות עמו, בין בבית, עם האשה, או הבעל, או הילדים, וכן בין החברים בשיבה או בכולל, בכל ענין יכולים להיות אדם טוב ויכולים להיות אדם רע, ועל זה הזהיר הח"ח להיות מן הטובים, כגון אם מבקשים ממך איזו בקשה, ואתה יכול מיד לסרב, תתבונן תחילה אם כך נוהג אדם טוב, בודאי קל יותר לומר: אינני יכול, לא בא בחשבון, יש תירוצים, והרב מבריסק אמר שאין ספק שיוכלו לספור בה את מספר הטובות שהאבא [רבנו חיים הלוי!...] עשה במשך יום אחד עם בני אדם, הבית היה הפקר.

ושמעתי מדודי מורי ר' וועלויל צ'צ'יק זצ"ל ששמע מכבוד בן המלך רבנו מאיר הלוי שליט"א שאצל הסבא [רבנו חיים הלוי] לא הי' שום דבר בגדר "לכם", מלבד הארבעה מינים ביו"ט ראשון של סוכות בשעת הברכה וקיום המצוה.

לפני כמה עשרות שנים היה כאן ב"זכרון משה" יהודי זקן שסיפר זכרונות מבריסק. והיה מספר על רבי חיים מבריסק: "כשר' חיימק'ה בריסקר היה חי" ... כך קראו לו מתוך חיבה, כולם אהבו אותו, הוא היה טוב לכל אחד, ובדרך זו הלך גם ר' חיים נכדו, הנפטר, אי אפשר לשער באיזה שיעור דמה לו, אך טוב לבו היה עצום מאד, כששאלו אותו בלימוד היה עונה בצורה יפה מאד, מה שבקשו ממנו — עשה והיטיב, ומעצמו ראה שצריך להיטיב, ומידות טובות אלו מרחפות כעת בחלל העולם, ואפשר לזכות בהם, וענין זה אינו פשוט.

יהודי בא לראש ישיבה ה"אבי עזרי" [נאשר מדי דברי בו כעת בעמדתו כאן בביהמ"ד ד"זכרון משה" זכור אזכור את הקיץ דשנת תשי"ט, כאשר הרב מבריסק היה אז חולה מאוד בחוליו האחרון שלא קם ממנו, וביקש שיהיה עמו, והיה כל הזמן אצל הרב בבית, וברגע שהרב נמנע היה מן הרב שך רץ לכאן, לבית המדרש ד"זכרון משה", ויושב ליד החלון ולומד בשקיקה ושקידה כדרכו הטוב, וכשמרן הגרי"ז התעורר, הי' מגיע לכאן אחד הבנים ומרמו שהרב התעורר, ומיד הי' הרב שך רץ אליו... אהה!...] ואמר לו שיש לו טענה על חבריו שעושה לו צרות, וענה לו: אינני יכול להיכנס לענין, אי אפשר לשמוע צד אחד, שהרי "שמע בין אחיכם" כתיב, וצריך לשמוע את שני הצדדים, ואין זה ענין קל, אבל דבר אחד ברצוני לומר לך: הרי אתה לומד "מסילת ישרים", ואילו השני איננו לומד "מסילת ישרים". ע"כ. והאם באמת אותו יהודי למד מס"י? הרי זה ספק אם הוא עצמו למד, אבל בדברים אלו נתן לו לראות ולהבין שכל הבריאה והברואים המסתובבים בעולם חלוקים לשתי מחלקות: ישנם אלו שלומדים מוסר, וישנם אלו שאינם לומדים מוסר.

[דברים אלו הם שעת הכושר להתעורר בהספדו של צדיק, נפש נקי וצדיק, להכיר שיש חלוקה בין בני האדם, יש בני אדם שלומדים מוסר, והכוונה איננה ללימוד בעלמא, אלא בני אדם שעובדים על עצמם בתיקון המדות, שהרי החזו"א כתב שאפשר ללמוד

מוסר והוא רק "מצפצץ" מוסר, אלא הענין כמש"כ הרמב"ם הנ"ל בשמונה פרקים, שאפילו השלם בנפשו צריך בכל יום ויום לבדוק במידותיו והנהגותיו, וממילא אל מי יש לך טענה? האם אפשר לבא בטענות כלפי אדם שמעולם לא התבונן לראות שאיננו צודק, והוא חי תמיד במהלך של "כל דרך איש ישר בעיניו".

## לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, על אחת כמה וכמה"...

ובפרשת השבוע פרשת ויגש, כשיוסף התוודע אל אחיו, כתיב (בראשית מ"ה ג') "ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף, העוד אבי חי, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו", ואמרו חז"ל (ב"ר צ"ג י'): "אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה וכו', יוסף קטנם של שבטים היה, ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו וכו', לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר "אוכיחך ואערכה לעיניך", על אחת כמה וכמה", וכתב בזה בספר "בית הלוי" [על התורה פרשת ויגש] וז"ל: "וכבר דברו רבים לבאר זה המדרש וכוונתו, גם יש להבין מה תוכחה שהיה כאן לשבטים, רק נבהלו מההודעה הפתאומית שלא עלה על דעתם כלל שזהו יוסף, וגם יש להבין מה שחלק המדרש לשנים ואמר אוי לנו "מיום הדין" אוי לנו "מיום התוכחה", מהו "דין" ומהו "תוכחה", וגם שאר דברי המדרש שהאריך בלשונו ואמר לכשיבא הקב"ה ויוכיח לכאור"א לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך, ויש להבין אמרו לפי מה שהוא, וגם מהו הראיה מן הפסוק, "עיי"ש, ועוד התקשה מה ששאל "העוד אבי חי", והרי כשבאו בשניה למצרים כבר שאל על אביו העודנו חי, והם השיבו לו כי הוא חי, ועוד דאם זה הוא מה ששאל אותם, מדוע לא ענו לו תשובה על כך.

וביאר מרנא ורבנא ה"בית הלוי", דיוסף לא שאל להם בזה האם אביהם חי, שזה כבר ידע מקודם שהוא חי, אלא שהוכיח אותם בדברי תוכחה שלא יכלו לענות על כך, שתמה והתפלא עליהם, דכל טענותיו של יהודה היה משום צערו של יעקב, שייגרם על ידי לקיחתו את בנימין, ואם כן הרי "אני יוסף", וקשה מדוע לא חששתם לצערו של אבינו בשעת המכירה, מדוע אז לא חשבתם על האבא? וזה סותר את טענותיו של יהודה בויכוחו. ועל זה מסיים המדרש: "לכשיבא הקב"ה ויוכיח לכל אחד ואחד לפי מה שהוא", כי הרבה פעמים יש לאדם תירוץ על מעשה שעשה שלא כראוי, ואם יתבעוהו לדין יענה תירוץ, כגון אם יתבעוהו על שלא נתן צדקה כראוי, יענה שהוא משום דוחק הפרנסה, המצב היה קשה, לא היה לו, ואמנם מצד עצמו אין זה תירוץ מספיק כלל, כמו שאמרו במסכת גיטין (דף ז'). אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהם צדקה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה, מ"מ קצת תירוץ ודיחוי הוא לתרץ את עצמו, ויוקל ענשו הרבה, וזהו "יום הדין", שדנים אותו על עצם העבירה, אך בנוסף לזה מראים לו ממעשיו, שבמקום אחר פיזר הרבה ממון עבור דבר

[1234567]

שאינו הגון, כמו להשיג איזו תאוה האסורה, או כבוד, או עבור מחלוקת, וכמה ממון מפזר ללמד לבנו דברים שאינם הגונים, ואם לא היה לו לצדקה, איך היה לו לשאר הענינים, ועל זה לא תהיה לו תשובה, וזהו "יום התוכחה", והוא הויכוח שמוכיחים לו ממעשה אחר על זה, שמעשיו סותרים זה את זה, וזהו "אוי" לעצמו, "אוי לנו מיום הדין", ו"אוי לנו מיום התוכחה", וזה מוכיחים לכל אחד ואחד "לפי מה שהוא", והיינו שהתוכחה תהיה לכל אחד ממעשיו שלו עצמו.

### "אוכיחך ואערכה לעיניך"!!!

וזהו הראיה שמביא המדרש מהפסוק, דהפסוק אומר שם (תהלים נ' כ"א) "אוכיחך ואערכה לעיניך", שהמשך פסוקים אלו הולכים ג"כ על כוונה זו, היאך מעשיו סותרים זה את זה, ושניהם הם נוטים רק לצד הרע ואופן הרע שבשניהם, שהכתוב אומר "אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך, פִּיךְ שלחת ברעה ולשונך תצמיד מרמה, תשב באחיך תדבר, בכן אמך תתן דופי, אלה עשית והחרשתי, דמית היות אהיה כמוך, אוכיחך ואערכה לעיניך", דהיינו כשבא לידך גנב אתה מקבלו באהבה וברצון, וגם לא תדבר עליו רעה ודופי, היפך התורה שאמר הכתוב "הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט", והגם שהוא חטא גדול, יש לו קצת אמתלא ותירוצו, שאמרו (כתובות י"ז). לעולם תהיה דעתו של אדם מעורבת עם הבריות, וכן אמרו (אבות א' ט"ו) והיו מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות, ושאר מאמרי חז"ל, אבל הנה "תשב באחיך תדבר", שאם ראית ת"ח ויר"ש, אז תחפש עליו אולי תמצא בו איזה דבר שאינו הגון, ועליו תדבר לשה"ר והוצאת שם רע בישיבה דרך קביעות, ושם נעלמו כל המאמרים שתהיה דעתו מעורבת עם הבריות, ואם כן מעשיו סותרים זה את זה, ועל זה אמר הכתוב "אלה עשית והחרשתי", וביאר בזה ענין נורא, שהאדם עושה שני הפכים אלו וסבור הוא "דמית היות אהיה כמוך", שכל דרך איש ישר בעיניו, וגם כשהולך בדרך עקלתון יוכל היצה"ר להטעותו כי כן הוא דרך הישר והתורה, וכן הוא רצון ה', כאן עושה כך, ושם עושה להיפך, ובכל פעם סבור שבזה יתרצה ה', ועל זה "אוכיחך ואערכה לעיניך", שאין זו הדרך ולא זהו רצון ה'.

וכך הוא בענין לימוד התורה, כאשר שואלים אותו מדוע אינו לומד, הוא עונה תירוצים שונים, אין לו כח ומח וזמן ובריאות, ואילו לשאר ענינים יש לו זמן וכח, וכתב שכן הוא ב"תנא דבי אליהו" (זוטא פי"ד) שאלוהו שאל לאחד שאינו לומד מה יענה ליום הדין, ואמר לו שם תשובה שלא נתנו לו בינה ודעת מן השמים, ושאלו: מה מלאכתך, וא"ל: צייד, א"ל אליהו: ומה להביא פשתן ולארוג מצודות ולהשליך לים נתנו לך דעת, ולדברי תורה לא נתנו לך דעת! וכשבכה א"ל שכן כל באי עולם משיבים תשובה זו על אותו ענין שהם עוסקים בו, אבל מעשיהם מוכיחין עליהם, עכת"ר. ומכל זה מבואר כדברים הנ"ל, עייש"ה.

### "דור עקש ופתלתול"!!!

ועוד הוסיף לבאר כן בכוונת הפסוק (דברים ל"ב, ה') "דור עקש ופתלתול", דישהוולך בדרך עקום, ותמיד הולך בדרך אחד ולא יעקם א"ע לצד ההיפוך, והוא נקרא הולך בדרך עקום, שלא בדרך הישר, והוא דרך עקש, אך פתלתול פירושו שזור, שנתעקם בשני הצדדים, היום הוא עקום לצד זה, ואח"כ הוא עקום לצד ההפוך, ושני הצדדים הם רק בעקמימות, ולצד החטא.

זהו לימוד מוסר החזק ביותר והתעוררות הגדולה ביותר, הרי האדם אינו חי לעולם, כמה זמן מסתובבים בעולם השפל, ואדם הולך וסבור שהוא ירא שמים, וחושב שיציל את היידישקייט, ופועל גדולות ונצורות, פעם פועל בעקמימות כזו, ופעם בעקמימות הפוכה, מעשיו סותרים את מעשיו, הכל לפי רצונותיו, איך שמשתלם לו, והוא סבור שהוא עושה רצון ה', "דמית היות אהיה כמוך", ולמעשה הוא עברין גדול, ויבוא זמן של "אוכיחך ואערכה לעיניך" שהקב"ה יוכיח לכל אחד ואחד לפי מה שהוא, עיי"ש ב"בית הלוי".

דברים אלו של ה"בית הלוי" צריך כל יהודי ללמוד היטב היטב לפחות פעם בחיים, ולחזור עליו בתמידות, ואם לא כך, חסר בכל המהות, ואינו יודע מה נעשה בעולם, ומהי עבודת האדם בעולם. והיא התעוררות גדולה.

וענין זה הוא סוד שיח דברי קדשו של מו"ר הראש ישיבה ה"אבי עזרי" וצוק"ל בסעיף הראשון בצוואתו, סעיף שעליו רעש כל העולם כולו, מסוף העולם ועד סופו, שבו כל התמצית של מוסר, והיסוד של ה"בית הלוי" וה"מסילת ישרים" (פרק ג'), שכתב שם בצוואה, שאפשר לטעות ולהטעות בין טוב לרע, לחשוב שזו מצוה, אבל האמת שזו עבירה, ומעשה זו ממדה רעה יסודה, ועל זה ידור כל הדוויים, ואוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, ומי יצדק לפניך בדין, ע"כ, ולא כתב שעושה מצוה והיא אינה מצוה, או רק חצי מצוה, אלא שאינה אלא עבירה, והיא מכח מדה רעה, והמדה הרעה כמדומה שכונתו לנגיעה, כמש"כ ה"בית הלוי" שכל דרך איש ישר בעיניו, ברור אצלו שכל מה שהוא עושה זה טוב, וגם אם יוכיחו לו בראיות לא ישנה את דעתו והחלטתו, כי דרך איש ישר בעיניו, זהו אוי לנו! כשעתיד הקב"ה להוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, הוא יענה תירוצים על התביעה בדין, ואז יבא הקב"ה בויכוח על תירוצו להוכיח ממעשיו על מעשיו הסותרים זה את זה.

האדם צריך לעשות מעשיו באופן מחושב, ושיתאימו עם שאר מעשיו ורצון ה'.

וכך יודעים אנו, שרואים הרבה שעושים דברים, וסבורים שהן מצוות גדולות, ובאמת הן עבירות. וה"חפץ חיים" כתב (על פי הראשונים) שאפילו במקום שמותר לדבר לשון הרע על בעלי המחלוקת, וביותר אף כשהקב"ה שלח את יהוא לפגוע בבית אחאב, עליו להיזהר שהוא עצמו יהיה נקי מחסרון זה, ואם ח"ו במשך הזמן אחר כך

## כל מסכת נבא מצינא כבר למדת?!

סיפר לי ת"ח אחד, אשר בבחרותו בלומדו בשיבת חברון, עבר יום אחד ליד ביתו של מרן הרב מבריסק, וראה את הרב מבריסק זצ"ל עומד בכניסה לביתו על המדרגות, [מי יתנני כירחי קדם, לזכות לראות את הבריסקר רב בעומדו כך, ואת חיוכו], וסיפר לי שכאשר ראה את הרב נתמלא חיל ורעדה [שמי שלא הרגיש את זה לעולם לא יבין זאת], ומצד שני עלה בדעתו: אולי אשאל את הרב מבריסק שאלה בלימוד, ומתוך פחד ואימה ומורא עלה במדרגות, ונעמד מול הרב, וללא הקדמות פתח ואמר: ברצוני לשאול את הרב על קטע קשה של שיטה מקובצת בב"מ, [איך וויל פרעגן דעם רב א שווערע שיטה מקובצת אין ב"מ], ומיד הרב הגיב ואמר: אמור נא, את כל מסכת ב"מ עם כל דברי רש"י והתוספות כבר למדת וחזרת ואתה יודע אותם ברור, ויש לך רק שיטה מקובצת קשה בב"מ? ואמר לעצמו: טוב לשמוע גערת חכם!... וסיפר שנפלו עליו פחד ואימה, וברח, והרגיש: זו היא ההצלה שלי! הקב"ה זימן לי לגשת להרב מבריסק ולנסות לשאול על שיטה מקובצת קשה, והרב אמר לי ברוח קרשו בגדר חכם עדיף מנביא דברים אלו אשר כל כך מתאימים לי, ומזה הבנתי שללמוד 20 דף בזמן ולהסתובב עם כמה קושיות, זה לא נקרא ללמוד כמו שצריך, ומיד רץ לבהמ"ד הראשון שנקרה לו וישב ללמוד בשקידה, והוא ת"ח גדול שלמד ש"ס כמה פעמים, ויש מסכתות שהוא למד כבר עשרות פעמים, והכל מכוחו של אותו משפט שהרב אמר לו. ומעשה זה צריך ללמד גם אותנו, ולתת התעוררות, שהרי הדברים מכוונים גם אלינו, ואין זה רק סיפור בעלמא.

## ברנע אחד יצא מאפילה לאור גדול!...

כל אחד צריך לתפוס את עצמו. ומרן הרב אברמסקי זצ"ל אמר: "בגיל עשרים האב איך זיך גיחאפט", [בגיל עשרים תפסתי את עצמי], והבחור הנ"ל שנגש להרב מבריסק בשאלה על השיטה מקובצת, ותמה מרן הגרי"ז אם כבר למד וחזר את כל המסכת עם רש"י ותוס' ונשאר רק קטע קשה בשיטה מקובצת, והוא תפס את עצמו, ובזה נעשה מאושר, והתחיל ללמוד כראוי, ואילו בחור אחר היה יכול לשמוע ולהמשיך הלאה כפי שנהג עד אז, אך זה השומע הנבון תפס את עצמו והתיישב ללמוד. האושר של הבן אדם מתחיל כשהוא תופס את עצמו!...

ותנן משנה מפורשת בראש השנה (דף כ"ז:): "וכן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת וכו' ושמע קול שופר או קול מגילה, אם כיון לבו יצא, ואם לאו לא יצא, אף על פי שזה שמע וזה שמע, זה כיון לבו וזה לא כיון לבו". יכולים אלף איש לשמוע, אך האחד כיון לבו, והכוונה של הלב מצילה! והרבנו יונה כתב (שע"ת ש"ב אות י') כי זה האיש ברגע אחד יצא מאפילה לאור גדול. וכענין יש קונה עולמו בשעה אחת בכמה

הוא יכשל ויחטא באותו ענין, נחשב לו גם מה שעשה לחטא, כפי שנחשב ליהוא כשופך דם נקי.

## "איני יודע עון שהוא שוקל יותר מעוונותי"...

והנפטר ר' חיים הלוי אמר, שאביו מרן הגרי"ז אמר שאביו מרן הגרי"ח אמר לו שה"חובות הלבבות" הוא השלחן ערוך של אידישקייט, וראו מה כתוב ב"חובות הלבבות" (שער הכניעה) שהביא ממלך אחד שאמר: "איני יודע עון שהוא שוקל יותר מעוונותי", והוא מכון לכל אחד ואחד, ולכן אתה צריך לחשוב שאין חטא שהוא גדול מחטאין, וזה מה שהמוסר מלמד אותנו.

והתבונן היטב בתשובת ה"אבי עזרי" הנ"ל למי שבא בטענות על חבירו, ואמר לו: הרי אתה לומד מסילת ישרים, והכוונה שכאשר תלמד מסילת ישרים, ישתנה כל המבט שלך על העולם, וגם תמצא בעצמך חסרונות רבים, ומה תטען על מי שאינו לומד מוסר.

וכך שמענו פעמים רבות מהגה"צ רבי שלום שברדון זצ"ל, שעמד כאן ב"זכרון משה" ודיבר, והיה צועק: "עיר פרא אדם יולד", האדם נולד כפרא, ואח"כ הוא גדל לילד שהוא כעיר פרא, ואח"כ הוא בחור כעיר פרא, ויותר מאוחר הוא אברך עיר פרא, ולבסוף הוא זקן עיר פרא, ונפטר עיר פרא, ונקבר כעיר פרא, במה דברים אמורים, כשאנו לומד מוסר, אך אם ילמד מוסר, יש תקוה, הוא ילמד וילמד ויעבוד על עצמו, מהעיר פרא יצא קצת בן אדם, במידה קטנה, וכשיעבוד יותר על עצמו הוא ייעשה יותר בן אדם.

ועוד יש לומר דברים שיכולים להיות תועלת גדולה. יהודי בא לראש ישיבה זצ"ל, וטען שיש לו צרות מאשתו, [במאמר המוסגר: הרבה פעמים כשאדם טוען שיש לו צרות מהשני, יתכן שהשני סובל ממנו צרות גדולות יותר, מדוע שאשתו תצער אותו? הרבה פעמים זה מפני שהוא מצער אותה].

ואמר לו מרן הרב שך: אי אפשר להכנס לענין, אבל דבר אחד ברצוני לומר לך. [ואני אומר זאת לעצמי, וכל הרוצה לשמוע וישמע, יהיה מאושר], אתה לומד תורה, והיא איננה לומדת תורה, ע"כ דבריו הקדושים, והיא כל התורה כולה, אתה לומד תורה ומוסר וממך דורשים, אתה צריך לוותר, להיות מעביר על מידותיו, ואילו היא אינה לומדת תורה, ואין דורשים ממנה כמון, וכענין זה כתב הח"ח בכמה מקומות.

ומכל זה אנו יכולים לקבל, לחטוף, כמש"כ ה"יערות דבש" שזה יאמר אני אזכה במידת טוב לב שלו וכד'.

מקומות בש"ס, שהיה זה ענין של התעוררות, והיא הצילה את אותו האדם. וכמש"כ המסילת ישרים (פ"ב) שהאדם כסוס שוטף במרוצתו ואינו נעצר לרגע לחשוב.

היה אדם גדול בבני ברק שהיה מהדר להתפלל בישיבה, והיה רץ ל"סדר" מוסר כבחור צעיר, ובשעה 7 בערב ב"סדר" של מוסר ישב עם מס"י או שע"ת או חוה"ל, למד בניגון ובהתעוררות. ובזקנותו וכבר לא היה בריא, ופעם ראוהו בשעה 7.28 רץ נושם ונושף. שאלהו אחד: מדוע הוא ממחר כעת? ואמר: אפשר ואספיק לחטוף דקה אחת מוסר, אם אבוא דקה לפני 7.30, האם אתם יודעים מהו רגע של מוסר? הרי הרבנו יונה כתב שברגע אחד יצא מאפילה לאור גדול.

### ו"ישב לבן למקומו - ויעקב הלך לדרכו"!!!

ובהפטר פרשת וישלח "חזון עובדיה" קראנו את הנבואה של הנביא עובדיה על אדום, ובגמרא (סנהדרין ל"ט): איתא, מאי שנא עובדיה לאדום [ופרש"י למה נבחר לו לזו משאר הנביאים], אמר רבי יצחק, אמר הקב"ה יבא עובדיה הדר בין שני רשעים [אחאב ואיזבל] ולא למד ממעשיהם, וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים [יצחק ורבקה] ולא למד ממעשיהם, ע"כ. זוהי תביעה על אלו שנמצאים בין צדיקים ולא לומדים ממעשיהם.

ובסוף פרשת ויצא כתב ה"משך חכמה" ברוח קדשו, דכתיב (בראשית ל"ב, א') "וילך וישב לבן למקומו", דצריך ביאור מאי קמ"ל קרא, דוכי סבורים היינו שנשאר שם כיגר שהדותא? וביאר, שהרי במשך עשרים שנה דר יעקב אבינו אצל לבן, איש קדוש כיעקב, וראוי שיתבשם ממעשיו וחכמתו ונתאר לעצמנו אדם שעשרים שנה דר עם החפץ חיים או רבי חיים מבריסק או רבי עקיבא איגר, או הרשב"א, הרמב"ם, אמוראים, תנאים, האם לא תהיה לו התעוררות?], ולא כן היה, אלא כאשר יעקב הלך, שב לבן למקומו הראשון, היינו מצבו הרע בדעות ובמדות, רמאי ואוהב ממון, כאילו לא היה כלום. וכנגדו "ויעקב הלך לדרכו", שהצדיק ות"ח האמיתי הולך ממקום הראשון למעלות גדולות בעבודת ה' ומתעלה מיום ליום עד שהגיע לדרגה של "ויפגעו בו מלאכי אלקים", זה לעומת זה.

[ויש מי שדייק מלשון קדשו של ה"משך חכמה" שמשמע שבאמת באותו זמן שיעקב היה אצלו היתה לו התעוררות, ורק לאחר שהלך יעקב, הוא שב למקומו הרוחני הראשון, כמקודם, ולא נשאר כל רושם, כאילו לא היה הצדיק עמו כל הזמן].

וראים שתתכן אפשרות לגדול בין צדיקים ולהישאר עשו הרשע, ותובעים על כך, שהרי גרת עם צדיק, ראית צדיק והתבוננת בו, ואל תישאר אותו דבר, אלא תתעלה, וכמו שכתוב (תהלים מ"ט י"א) "כי יראה חכמים ימותו יחד כסיל ובער יאבדו", ואחז"ל (חגיגה ה'): ומה הרואה חכמים במיתתם יחיה, בחייהם עאכו"כ, וכתב ה"ערוך דבש"

שבחייו הצדיק משפיע עליו, והוא רואה את הצדיק, ובמותו יש רק את החלק של הראיה, ולכן בחייו הוא קל וחומר.

כזו נשמה טהורה! מגזע קודש! אין לנו מושג! ר' וועלוויל צ"ציק אמר על ר' חיים: אתם סבורים שבורידים זורם לו דם אדום? זה לא דם אדום, אלא דם כחול, דם אחר, גזע קודש, למעלה בקודש, נשמה נקיה, עם כזו אהבת התורה, ושקידת התורה.

שמעתי מדודי ר' וועלוויל שהיה ר' חיים יושב בצעירותו בביהכנ"ס בבתי אורנשטיין שעות רבות ברציפות ולמד במתיקות עצומה, וכל מי שנגש אליו קבלו בספר פנים יפות ובמאור פנים, והוא ידע את החידו"ת של האבא והחידו"ת של הסבא, כזה אור! ויש תביעה מאתנו, שראינו כך, ושמענו, ויש להתלמד, זהו אגרא דהספידא, מתי יגיעו מעשיי למה שאני שומע ורואה ויודע!...

### אין לנו מושג בעומק הדין

בשעת ניתוח אכלים, אמרנו לפני כבוד הרבי הראש ישיבה מו"ר הגרמ"ד הלוי שליט"א: הלא יסורים ממרקים עונותיו של אדם, ורואים מעלת בעל יסורים ממה שה"חפץ חיים" בא בטענה על שלא הודיעו לו על הלוייה של יהודי בעל יסורים בראדן, ואמר הח"ח שכאשר כותבים על אדם תארים שונים כגון הגאון או הצדיק, אין כל ראייה שכך הוא היה, מי אמר שהוא גאון או צדיק או חסיד? אך מי שהוא בעל יסורים ח"ו בר מינן, יודעים שהוא בעל יסורים ואין צריך ראייה, וחז"ל אמרו (ברכות ה'): יסורים ממרקים עונותיו של אדם. ובהליותו של אדם כזה הייתי רוצה להשתתף.

ויש לי רשות מהרבי הראש ישיבה שליט"א לומר מה שהשיב להנ"ל: אינני יודע מה נעשה שם, ואין מי שיודע מהו עומק הדין, אלו פחדים נוראים, לא יודעים מה תובעים שם, והגר"א התוודה על כמה רגעים שביטל מן התורה, עד כדי כך תובעים מהאדם! ושאל אחד: וכי אפשר להביא ראייה מהגאון? וכי אותנו יתבעו כפי שתובעים מהגאון? וענה לו: בודאי, שהרי אמרו חז"ל (תנ"א רבה כ"ה) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אברהם יצחק ויעקב, ויתבעו מכל אחד על מה שהיה יכול להגיע, לא יתבעו ממנו על מה שלא היה במדרגת הגאון מוילנא, רק כפי מה שהוא היה יכול להשיג.

### "האכילתו לחם" — זה לחמה של תורה

אך מה עושה היצה"ר? הוא מבלבל את ראשו בענינים שונים, הוא סבור שיעשה עסקנות כזו או כזו, שבזה יציל את העולם, והעיקר שלא לפתוח את הגמרא. הח"ח אמר שהיצה"ר מניח לאדם לעשות הכל לקיים מצוות ומע"ט. לנסוע לקברי צדיקים,

שיעשה גלגולי שלג, ועוד ענינים, אך העיקר שלא יפתח את הגמרא. ויתבונן כל אחד בעצמו.

ומדוע הוא כך? ביאר ה"חפץ חיים" זיע"א: שהרי כתוב (משלי כ"ה, כ"א-כב) "אם רעב שנאך האכילהו לחם וכו', כי גחלים אתה חותה על ראשו", ואחז"ל (סוכה נ"ב). "אם רעב שונאך" זה היצה"ר, "האכילהו לחם" זה לחמה של תורה, כמש"נ "לכו לחמו בלחמי", וכשיהודי לומד תורה זו היא מכת מוות חזקה ליצה"ר, וא"כ האם היצה"ר יניח לו ללמוד? הוא יתן לו לעשות הכל, אך כשיגיע לגמרא כבר יהיה עייף, שכבר עסק במצוות שונות, בעסקנות, בלשה"ר, בהוצאת שם רע, ושאר חבילות של ענינים לטוב או למוטב, ועל הגמרא הוא נרדם.

כאן מסתובבים רק כמה עשרות שנים, ושם למעלה מקבלים את הכושות האמיתיים, האדם יכול לבא למעלה עם המצוות שלו ולומר: עשיתי כך וכך, ואומר ה"בית הלוי": אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה! וכי אלו הם מצוות? הרי זה דרך איש ישר בעיניו! הרי זו עבירה ממש! והוא יתנצל ויאמר: יש לי תירוץ וטעם, ואז יאמרו לו: אוכיחך ואערכה לעיניך, אם כך הוא הטעם, מדוע בענין פלוני עשית כך היפך טעם זה? וכפי שאליו הנביא גילה שכך בני אדם משיבים, והקב"ה יוכיח אותם ממעשיהם על מעשיהם.

שמעתי מר' וועלוויל צ"צ"ק שהיה הספד על אדם גדול (בתחילת שנות ת"ש...), ונוכת בו ר' חיים הנפטר, ולאחר ההספד אמרו כנהוג קדיש וא-ל מלא רחמים, וכל אחד הלך לדרכו, זה נטל סיגריה, וחבירו עמד לדבר, ור' חיים התיישב ללמוד, זוהי הבחינה של דברי המשנה הנ"ל "אע"פ שזה שמע וזה שמע, אבל זה כיון לבו וזה לא כיון לבו", שלאחר כזו התעוררות ששמעו, זה הזמן לשבת וללמוד.

וכך היה ר' חיים יושב ולומד גם עד 2 בלילה, עם גישמאק, ובניגון. ויש להתעורר, שה' יתן ברחמיו הגדולים שיהיה באופנים טובים, אך עכ"פ שנתעורר.

### עבודת ה' הגדולה ביותר היא לימוד התורה!

מעשה היה ששבחו לפני הבריסקר רב אדם אחד שהוא מדקדק גדול במצוות אמיתי, וכידוע לית מאן דפליג שאצל הבריסקר רב היה דקדוק המצוות נורא נוראות! פחד! נר' וועלוויל צ"צ"ק אמר לי: כשאתה מתפלל אצל הרב בראש השנה, שים לב לדרשה של התעוררות שהוא אומר קודם התקיעות, כמקובל שלפני התקיעות אומרים דרשה של התעוררות, ואמרתי לחברי שהיה עמי שדודי אמר שלפני התקיעות תהיה דרשת התעוררות מהרב, ולפני התקיעות הרב הכריז שצריך לכיין להוציא בתקיעות וצריך לשמוע את כל התקיעה, ועוד כמה הלכות שצריכים לדעת, ושצריך לכיין בתקיעות, ואז קולו רעד [עד שאני רואה זאת כעת לנגד עיני] ואמר: ואם לא מכוונים — לא יוצאים! ... אח"כ שאלתי את דודי: היכן הדרשה? ואמר לי: וכי לא שמעת?

הרי הרב אמר שאם לא מכוונים לא יוצאים ידי חובה, שזה האסון הגדול ביותר בעולם, אם לא יוצאים ידי חובה, כי כל עבודתנו היא שכאשר נבוא לעולם הבא, וישאלו אותנו אם קיימנו מצוה זו, נוכל לענות 'הן', ועל כל השאלות נענה שקיימנו ויצאנו ידי חובה. זו היא הדרשה הגדולה ביותר להתעוררות. דקדוק המצוות של הרב היה בפחד נורא, שאין על עפר משלו, ומי ידמה לו בפחד ה' מהמצוה, וכששבחו את הנ"ל, שהוא מדקדק מאד במצוות, אמר הרב זצ"ל: אמנם כן, אבל אביו היה מתמיד, והתמדה היא ה"פרומקייט" הכי גדולה. [וכענין זה אמר פעם החזו"א שזה כל דברי הנפש החיים], שהתמדה זהו ה"פרומקייט"!]. ואם כן האם צריך דרשות רבות בזה? הרי מסיפור זה עצמו האדם יכול להינצל, אם יתעורר ויתפוס את עצמו לכדוק היכן הוא אוהז, ולדעת שהתמדת הלימוד מעל הכל.

ומדוע התמדה היא הפרומקייט הגדול ביותר? כי זה דבר קשה. זו שבירת עצמו ביותר. באחד מבתי הכנסת כאן ישבו שני בחורים, ובאמצע הסדר דברו ביניהם נגד הציונות, נגש ר' וועלוויל צ"צ"ק, שהיה איש נעים ונחמד, וידע איך לדבר עם כל אחד, ואמר להם: יודעים אתם מהי ציונות? הציונות רוצה שיהודים לא ילמדו תורה, לעקור את התורה מעם ישראל, ואותה שיחה שאתם מדברים כעת היא "פעולה ציונית", זה מעשה של "ציונות", כל ביטול תורה זה "ציונות"...

### התפקיד של בן אדם: עבודת השם בכל כוחו

יהי רצון שנזכה להתעורר, בבחינת ויעקב הלך לדרכו, ודברים אלו הם כללים, ואידך זיל גמור. האדם יכול להגיע עד כמלאכי אלקים. הסבא מנוברדהוק ז"ל אמר שיתבעו כל יהודי על שהיה יכול להיות שָׁמַשׁ, שאם היה משתמש בכוחות שיש לו, כמו שהגרי"ש סלט זצ"ל אמר: ר' יהושע לייב עובד את השי"ת בראש שלו, ואני אעבוד אותו בראש שלי, לימוד תורה הוא עבודת השי"ת, לימוד תורה איננו אפשרות להשיג כבוד או שאר ענינים שבעולם, רק עבודת ה', וכ"א צריך לעבוד עם ראשו וכוחותיו, ולא יתבעו יותר מזה.

ואנו אומרים בקדושה: "נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום", אנו אומרים להקב"ה פעמיים ביום בקדושה שנקדש שם שמים בעולם כעבודת המלאכים! וכתב הח"ח ב"שם עולם" לבאר איך יש לנו שייכות לעבודת המלאכים, דאיתא בברכות (ד'): מיכאל באחת, גבריאל בשנים, אליהו בארבע ומלאך המות בשמונה ובשעת המגפה באחת, פירושו של דבר שהמלאך מיכאל יכול לעוף את כל העולם כולו בפריחה אחת, וגבריאל בשנים, ומדוע מיכאל צריך לפרוח באחת ולא יפסיק רגע כגבריאל, אלא שאם הקב"ה ברא אותם באופן שיוכל לדלג הכל בפעם אחת, אין לו לפחות מזה, וזה מה שאנו אומרים ומבקשים מהרבש"ע שיתן לנו סיעתא דשמיא שמה שאנו מקדשים שם שמים בעולם יהיה כשם שמקדישים אותו המלאכים

בשמי מרום, שהם עושים בשיא יכלתם, וכך האדם יכול להאיר כמו השמש, הוא יכול להאיר את העולם, הוא יכול לשבת בחדרי חדרים וללמוד ולהעמיד גדול בישראל!

בביתו של הבריסקר רב ישב פעם חתנו הגדול שליט"א ליד השלחן, ואמר בהתרגשות לרב, רואים את קיום ההבטחה של הרבש"ע "כי לא תשכח מפי זרעו", זכורני בשנותי הצעירות כשלמדנו בשיבת מיר, ובקיץ היו נוסעים לפעמים להבראה, ובין הבאים היה יהודי מוילנא שכולם ידעו שהוא פרוש וקדוש וחסיד וגאון, רבי אברהם ישעי' [החזון איש], והוא ישב ועסק בעבודת הקודש שלו, ולא דיבר עם אף אחד, ישב ולמד, ומי חלם שאותו יהודי שנדמה שאינו יכול לעשות מאומה מלבד ללמוד וללמוד וללמוד, רק תורה ועבודת ה', ישלח אותו הקב"ה שבע שנים לפני החורבן [בשואה] לארץ ישראל ושתלו שם וממנו הושתת כל העולם כולו. הנה רואים שבכל דור ודור הקב"ה מקיים "כי לא תשכח מפי זרעו", והרב אמר בודאי כך הוא! ועבורנו הוא לימוד שכל אחד יכול לפעול עם הכוחות שלו, אלא שיש ללמוד בדרך שאמר הרב, כנ"ל, תלמד כל מסכת ב"מ ולחזור עם רש"י ותוס', ולא לסבור שיועד את כל המסכת ע"י שיש לו קושיא בשיטה מקובצת. והרב אברמסקי זצ"ל אמר: מסכת יבמות לא יודעים עם קושיא! יבמות יודעים רק כאשר יושבים ולומדים וחוזרים "וט"ו פעם עם רש"י ותוס', ולא מתעניינים בשום דבר אחר, שום דבר לא נוגע אליו.

בשנת תרס"ג היתה בטעלו מחלוקת בענין המוסר, והיה יהודי שבא לרב מפוניבז' ודיבר על הענין הזה. אמר לו הרב מפוניבז': דע לך, כל הבחורים בשיבה ידעו מה שנעשה בשיבה בענין זה, מלבד בחור אחד שישב עמי על הספסל וקראו לו 'חזקאל מוסטר' [על שם שהיה מהעיר מוסט ליד מינסק] והוא הרב אברמסקי, שישב ולמד ולא הרים עיניו מהגמרא, לא נגע לו דבר, בשיבה היתה סערת רוחות לכאן ולכאן ולא נגע אליו, ואם אינך מאמין, סע אליו לבית וגן ותשאל אותו אם הוא זוכר מאותו ענין ויאמר לך שאינו יודע כלום, ואם אתה סבור שהוא אדם שלא מעניין אותו שום דבר, לא כן הוא, אלא מה שהוא צריך לדעת הוא יודע, ומה שיש לו להתענין הוא מתענין, ומה שצריך לעשות הוא עושה, והענין הזה לא נגע לו, וכל אלו שהתעסקו במחלוקת לא שמענו שנעשו גדולים, והוא נעשה גדול ושר התורה. מה נוגע לך כאשר יש לפניך גמרא מתוקה מדבש ונופת צופים, יש לך גמרא ללמוד, יש תוספות, יש רשב"א, יש פוסקים ללמוד, ומה מעניין אותך מה שזה רב עם זה וכל עניני המחלוקת, האם בזה אתה תציל את העולם? הרי הדבר הראשון שיצא מזה הוא שתחריב את עצמך!

### עד דכפנת אכול, עד דצחית שתי"!

מספרים שבולו"ין היה בחור שמפורסם היה שהוא בקי בש"ס, דבר שלא היה גוזמא בולו"ין, ופעם ישבו בארוחת צהרים ודברו בלימוד, ואחד שאל היכן כתוב מאמר פלוני בגמרא, וכיון שהוא בקי בש"ס היה ראוי שיענה, אך הוא חשב רגע ואמר: אינני זוכר! ומיד אמר לעצמו: וכי כך אני בקי בש"ס? עלי אומרים שאני בקי בש"ס!

מיד נעמד מהשלחן ויצא ונסע, ובדרך בירך ברהמ"ז, והגיע לעיירה וישב שם שש שנים ולמד הש"ס וגדל לאחד מגדולי הדור ביותר מפורסמים. ור' חיים וולוז'ינר אמר שעשה שלא כדין, כי צריך לברך ברהמ"ז במקומו, ואמנם כן הוא הדין, אך אילו היה מברך במקומו, באותם רגעים של הברכה היתה נעלמת ההתעוררות הפתאומית שהיתה לו, וכבר לא היה נוסע ללמוד...! כשאדם מתעורר צריך לנצל זאת מיד, וכדאיתא בברכות (ס"ב:): בר קפרא הוה מוכן מילי בדינרי [היה מוכר מאמר בכסף], עד דכפנת אכול, עד דצחית שתי [כל זמן שאתה רעב — תאכל, כל זמן שאתה צמא — תשתה], ובחידושי הגר"א (ברכות) תמה מה בא לומר בזה עד שנוטל כסף לכך? וכיאר דמרמז לענין לימוד תורה, שכאשר אתה רעב ללימוד תורה — שב מיד ותלמד, אל תדחה את הזמן, מיד כשיש התעוררות, ואז בעזר ה' הבא ליטהר מסייעין לו.

יטיב ה' ולא יוסיף עוד לייסרה, אמץ ברכים כושלות, חלק יעקב ומושיע בעת צרה, לצדק ימלוך מלך, יאמר שלמו ימי אבלך, לאורו נסע ונלך, (קנינות) אני נזכר כעת את אמירת הקנינות של מרן הגרי"ז, מי שלא שמע כיצד הבריסקר רב אמר קנינות אינו יודע כלל מה הוא אומר!

לא ישמע עוד חמס בארצך, שוד ושבר בגבולך, וקראת ישועה חומותיך, ושעריך תהילה, לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם, ולנוגה הירח לא יאיר לך, והיה לך ה' לאור עולם ואלקיך לתפארתך, לא יבא עוד שמשך, וירחך לא יאסף, כי ה' יהיה לך לאור עולם, ושלמו ימי אבלך.

כה אמר ה' אלקים, עוד זאת [עוד דבר אחד קטן] אדרש לבית ישראל לעשות להם, ארבה אותם כצאן אדם, כצאן קדשים כצאן ירושלם במועדיה, כן תהיינה הערים החרבות מלאות צאן אדם, וידעו כי אני ה'. וימלא כבוד ה' את כל הארץ, ונזכה במהרה לראות פניו המאירים בתחיית מתי עמך ישראל ברחמים רבים, כה יעזרנו השי"ת, ותן חלקנו בתורתך, אכי"ר.

הדפסה בריוולוציית מסך - להדפסה איכותית חדפס ישירות מן התוכנה  
פניני רבינו הגרי"ז: שולזינגר, משה מרדכי בן יצחק הלוי (2) {8} עמוד מס: 772 הודפס ע"י אוצר החכמה